

Krajowe instytucje płatnicze - prawa i obowiązki

Poradnik klienta usług finansowych

**PORADNIK KLIENTA
USŁUG FINANSOWYCH**

*Jarostaw Hornowski
Adam Janiszewski
Ewa Karkowska
Paweł Rudolf
Katarzyna Seweryniak*

KRAJOWE INSTYTUCJE PŁATNICZE – PRAWA I OBOWIĄZKI

Warszawa 2014

Komisja
Nadzoru
Finansowego

Publikacja została wydana nakładem Komisji Nadzoru Finansowego

© Komisja Nadzoru Finansowego
Pl. Powstańców Warszawy 1
00-030 Warszawa
www.knf.gov.pl

Warszawa 2014
Wydanie I

ISBN: 978-83-63380-27-4

Nakład: 1500 szt.

Stan prawny: 31.12.2013 r.

Przygotowanie do druku i druk
Agencja Reklamowo-Wydawnicza A. Grzegorzcyk
www.grzeg.com.pl

Niniejsza publikacja wydana została w celach edukacyjnych w ramach projektu CEDUR. Informacje w niej zawarte mają wyłącznie charakter ogólny i nie stanowią porady inwestycyjnej.

Urząd Komisji Nadzoru Finansowego nie ponosi odpowiedzialności za wszelkie decyzje inwestycyjne, podjęte przez czytelnika na podstawie zawartych w niniejszej publikacji informacji.

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	5
CZYM SĄ USŁUGI PŁATNICZE	6
PODSTAWA PRAWNA DZIAŁANIA INSTYTUCJI PŁATNICZYCH	11
KTO MOŻE WYKONYWAĆ USŁUGI PŁATNICZE I W JAKIEJ WALUCIE?	13
PODEJMOWANIE DZIAŁALNOŚCI PRZEZ KRAJOWE INSTYTUCJE PŁATNICZE – WYMOGI LICENCYJNE.....	15
RODZAJE DZIAŁALNOŚCI PROWADZONEJ PRZEZ KRAJOWE INSTYTUCJE PŁATNICZE.....	20
FORMY PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI PRZEZ KRAJOWE INSTYTUCJE PŁATNICZE	22
KLIENT INSTYTUCJI PŁATNICZEJ	23
OBOWIĄZKI INFORMACYJNE WOBEC KLIENTÓW W ZWIĄZKU ZE ŚWIADCZENIEM USŁUG... Uwagi wstępne.....	24 24
Obowiązki informacyjne w przypadku pojedynczej transakcji płatniczej.....	26
Obowiązki informacyjne w przypadku świadczenia usług objętych umową ramową.....	28
POZOSTAŁE PRAWA I OBOWIĄZKI W ZWIĄZKU ZE ŚWIADCZENIEM USŁUG PŁATNICZYCH... Uwagi wstępne.....	32 32
Autoryzacja transakcji płatniczych	34
Zlecenia płatnicze i kwoty transakcji płatniczych	38
Czas wykonywania transakcji płatniczej i data waluty	40
Szczególne obowiązki związane z użytkowaniem kart płatniczych	41
ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA WYKONANIE TRANSAKcji PŁATNICZYCH W UJĘCIU CYWILNOPRAWNYM.....	44
MIKROPŁATNOŚCI – MNIEJ OBOWIĄZKÓW DLA INSTYTUCJI PŁATNICZYCH	46
ZMIANA I ZAKOŃCZENIE UMOWY Z KLIENTEM	50
NADZÓR NAD KRAJOWYMI INSTYTUCJAMI PŁATNICZYMI.....	51
OPŁATY ZA NADZÓR	55

NADZÓR ANALITYCZNY NAD KRAJOWYMI INSTYTUCJAMI PŁATNICZYMI.....	56
Kapitał założycielski i fundusze własne KIP.....	56
Jak obliczyć kwotę, o której mowa w Rozporządzeniu?.....	57
Zaudytowane sprawozdania finansowe.....	60
Informacje o wydawaniu pieniądza elektronicznego	60
Korzystanie z usług agentów	60
Nakładanie kar.....	61
SŁOWNICZEK POJĘĆ	62

WPROWADZENIE

W dniu 13 listopada 2007 roku uchwalona została Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2007/64/WE w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego zmieniająca dyrektywy 97/7/WE, 2002/65/WE, 2005/60/WE i 2006/48/WE i uchylająca dyrektywę 97/5/WE¹ (dalej: „PSD”). Podstawowym celem europejskiego prawodawcy, realizowanym poprzez zapisy Dyrektywy, jest ujednoczenie oraz uporządkowanie zasad prawnych w zakresie świadczenia usług płatniczych we wszystkich krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), obejmującego kraje Unii Europejskiej oraz Norwegię, Islandię i Liechtenstein, a także wprowadzenie uregulowań, które mają na celu ochronę interesów konsumentów, oraz wzmocnienie konkurencji na rynku usług płatniczych poprzez ułatwienie dostępu do rynku nowym podmiotom. PSD została zaimplementowana do polskiego porządku prawnego na mocy przepisów ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (dalej: „ustawa o usługach płatniczych” lub „UUP”)².

Przed dniem wejścia w życie ustawy o usługach płatniczych, tj. do dnia 24 października 2011 r., działalność w zakresie usług płatniczych mogła być prowadzona na zasadzie swobody umów. Wejście w życie przepisów tej ustawy wprowadziło pewne ograniczenia w tym zakresie. Oznacza to, iż prowadzenie działalności w zakresie usług płatniczych przez niektóre podmioty wymaga uzyskania zezwolenia Komisji Nadzoru Finansowego (KNF) lub/i wpisu do rejestru dostawców usług płatniczych.

Niniejsza broszura zawiera podstawowe informacje dotyczące:

- katalogu dostawców usług płatniczych i usług płatniczych;
- licencjonowania krajowych instytucji płatniczych;
- prowadzenia działalności w zakresie świadczenia usług płatniczych przez krajowe instytucje płatnicze;
- praw i obowiązków stron wynikających z umów o świadczenie usług płatniczych, a także zakresu odpowiedzialności dostawców tych usług z tytułu ich wykonywania;
- sprawowania nadzoru nad krajowymi instytucjami płatniczymi.

W niniejszej publikacji uwzględniono stan prawny na dzień 31 grudnia 2013 r.

¹ Dz. Urz. UE L 319, str. 1.

² Dz. U. Nr 199, poz. 1175 z późn. zm.

CZYM SĄ USŁUGI PŁATNICZE

W ustawie o usługach płatniczych nie znajdziemy definicji usług płatniczych. Wynika to z faktu, że ustawodawca zdecydował się w tym przypadku jedynie na wyczerpujące wyliczenie określonych rodzajów działalności (art. 3 ust. 1 UUP), które traktowane są jako usługi płatnicze, a mianowicie:

- 1) przyjmowanie wpłat gotówki i dokonywanie wypłat gotówki z rachunku płatniczego oraz wszelkie działania niezbędne do prowadzenia rachunku;
- 2) wykonywanie transakcji płatniczych, w tym transferu środków pieniężnych na rachunek płatniczy u dostawcy użytkownika lub u innego dostawcy:
 - a) przez wykonywanie usług polecenia zapłaty, w tym jednorazowych poleceń zapłaty,
 - b) przy użyciu karty płatniczej lub podobnego instrumentu płatniczego,
 - c) przez wykonywanie usług polecenia przelewu, w tym stałych zleceń;
- 3) wykonywanie transakcji płatniczych wymienionych w punkcie poprzedzającym, w ciężar środków pieniężnych udostępnionych użytkownikowi z tytułu kredytu, a w przypadku instytucji płatniczej lub instytucji pieniądza elektronicznego – kredytu płatniczego;
- 4) wydawanie instrumentów płatniczych;
- 5) umożliwianie wykonania transakcji płatniczych, zainicjowanych przez akceptanta lub za jego pośrednictwem, instrumentem płatniczym płatnika, w szczególności polegające na obsłudze autoryzacji, przesyłaniu do wydawcy karty płatniczej lub systemów płatności zleceń płatniczych płatnika lub akceptanta, mających na celu przekazanie akceptantowi należnych mu środków, z wyłączeniem czynności polegających na jej rozliczaniu i rozrachunku w ramach systemu płatności w rozumieniu ustawy o ostateczności rozrachunku (acquiring);
- 6) świadczenie usługi przekazu pieniężnego;
- 7) wykonywanie transakcji płatniczych, w przypadku których zgoda płatnika na wykonanie transakcji udzielana jest przy użyciu urządzenia telekomunikacyjnego, cyfrowego lub informatycznego, a płatność przekazywana jest dostawcy usług telekomunikacyjnych, cyfrowych lub informatycznych, działającemu jedynie jako pośrednik pomiędzy użytkownikiem zlecającym transakcję płatniczą a odbiorcą.

Instytucja płatnicza jest uprawniona do świadczenia jedynie tych usług płatniczych, na które uzyskała zezwolenie KNF. Ze względu na ograniczenia objętościowe niniejszej publikacji, nie jest możliwe szczegółowe opisanie niuansów każdej z tych usług, tym aby ułatwić zrozumienie istoty i charakteru świadczenia usług płatniczych, zostaną przedstawione podstawowe informacje na temat każdej z nich. Warto jednak zapamiętać, że w najogólniejszym ujęciu można przyjąć, że świadczenie usług płatniczych polega na transferze środków płatniczych (gotówki, pieniądza elektronicznego) od jednego podmiotu (tzw. płatnika) do drugiego podmiotu (tzw. odbiorcy), przy czym zarówno płatnikiem, jak i odbiorcą tych płatności może być ten sam podmiot.

Pierwsza z wymienionych usług, a mianowicie usługa prowadzenia rachunku płatniczego polega na przyjmowaniu wpłat gotówki i dokonywaniu wypłat gotówki z rachunku płatniczego oraz wszelkich działaniach niezbędnych do prowadzenia tego rachunku, przy czym do działań niezbędnych do prowadzenia rachunku można zaliczyć w szczególności przechowywanie środków pieniężnych

na rachunku płatniczym, dokonywanie księgowania środków wpływających na rachunek, jak i z niego wypływających, czy też udostępnianie, jeżeli jest to możliwe, posiadaczowi takiego rachunku dostępu do niego za pomocą systemów teleinformatycznych (np. bankowość elektroniczna). Rachunek płatniczy daje zatem możliwość składania przez użytkownika usług płatniczych zleceń płatniczych tj. oświadczeń płatnika lub odbiorcy skierowanych do jego dostawcy zawierających polecenie wykonania transakcji płatniczej (wpłaty, wypłaty środków, ale przede wszystkim ich transferu). Przez rachunek płatniczy rozumie się przy tym rachunek prowadzony dla jednego lub większej liczby użytkowników służący do wykonywania transakcji płatniczych, przy czym przez rachunek płatniczy rozumie się także rachunek bankowy oraz rachunek członka spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej, jeżeli rachunki te służą do wykonywania transakcji płatniczych. Należy jednak wyraźnie podkreślić, że środki pieniężne złożone na rachunku płatniczym w instytucji płatniczej lub w instytucji pieniądza elektronicznego nie mogą być oprocentowane ani nie mogą przynosić żadnych innych pożytków użytkownikowi. Ponadto, warto pamiętać, że instytucje płatnicze, podobnie zresztą jak i biura usług płatniczych, instytucje pieniądza elektronicznego oraz oddziały zagranicznych instytucji pieniądza elektronicznego nie mogą prowadzić działalności polegającej na przyjmowaniu depozytów lub innych środków pieniężnych podlegających zwrotowi w rozumieniu ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe³.

„Usługa prowadzenia rachunku płatniczego polega na przyjmowaniu wpłat gotówki i dokonywaniu wypłat gotówki z rachunku płatniczego oraz wszelkich działaniach niezbędnych do prowadzenia tego rachunku.”

„Rachunek płatniczy to rachunek prowadzony dla jednego lub większej liczby użytkowników, służący do wykonywania transakcji płatniczych, przy czym przez rachunek płatniczy rozumie się także rachunek bankowy oraz rachunek członka spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej, jeżeli rachunki te służą do wykonywania transakcji płatniczych.”

W katalogu usług płatniczych ustawodawca wskazał również czynność polegającą na wykonywaniu transakcji płatniczych, w tym transferu środków pieniężnych na rachunek płatniczy u dostawcy użytkownika lub u innego dostawcy, która to usługa może być realizowana poprzez: wykonywanie usług polecenia zapłaty, w tym jednorazowych poleceń zapłaty; przy użyciu karty płatniczej lub podobnego instrumentu płatniczego lub przez wykonywanie usług polecenia przelewu, w tym stałych zleceń.

Polecenie zapłaty oznacza usługę płatniczą polegającą na obciążeniu określoną kwotą rachunku płatniczego płatnika na skutek transakcji płatniczej zainicjowanej przez odbiorcę, dokonywanej na podstawie zgody, której płatnik udzielił odbiorcy, dostawcy odbiorcy lub dostawcy płatnika. Z kolei, przez pojęcie **polecenia przelewu** należy rozumieć wydanie dostawcy usług płatniczych dyspozycji przekazania określonej kwoty z rachunku płatniczego płatnika na wskazany przez niego inny rachunek płatniczy. **Warto ponownie zwrócić uwagę na istotną różnicę** pomiędzy usługą polecenia przelewu, a usługą polecenia zapłaty, która wynika z faktu, że o ile polecenie przelewu jest inicjowane przez dłużnika (np. zainicjowana przez klienta dostawcy energii elektrycznej płat-

³ Tekst jednolity z 2012 r. poz. 1376 z późn. zm.

ność za wystawiony rachunek za świadczone usługi w zakresie usługi dostawy energii elektrycznej), o tyle polecenie zapłaty jest inicjowane przez wierzyciela, oczywiście za uprzednią zgodą dłużnika (w naszym przykładzie będzie to polegało na zainicjowaniu płatności za rachunek za usługi energetyczne nie przez klienta zakładu energetycznego, ale za jego wcześniejszą zgodą – przez zakład energetyczny).

Kolejną usługą płatniczą wymienioną w katalogu ustawowym jest *wykonywanie transakcji płatniczych przy użyciu karty płatniczej lub podobnego instrumentu płatniczego*. Karta płatnicza stanowi instrument uprawniający do wypłaty gotówki lub umożliwiający złożenie zlecenia płatniczego za pośrednictwem akceptanta lub agenta rozliczeniowego, akceptowana przez akceptanta w celu otrzymania przez niego należnych mu środków. Wydawana jest na podstawie umowy ramowej o usługę płatniczą, która zgodnie z definicją zawartą w ustawie o usługach płatniczych reguluje wykonanie indywidualnych transakcji płatniczych w przyszłości. Umowa ta może również zawierać postanowienia co do warunków prowadzenia rachunku płatniczego. Podkreślenia wymaga fakt, że karta płatnicza lub inny podobny instrument może być również wydany bez konieczności zawierania umowy o rachunek płatniczy. Dotyczy to przede wszystkim tzw. kart przedpłaconych, a zatem sytuacji, gdy posiadacz karty korzysta z niej bez posiadania rachunku płatniczego, a środki pieniężne załadowane są na karcie, bądź znajdują się na rachunku technicznym dostawcy usług płatniczych. W kontekście powyższego warto zaznaczyć, że umowa w zakresie, w jakim obejmuje wydanie karty płatniczej powinna wyraźnie określać, czy karta jest wydawana na okaziciela, czy też na rzecz oznaczonej osoby. Definicja instrumentu płatniczego zawarta w ustawie o usługach płatniczych nie wymienia wprost żadnych rodzajów instrumentów płatniczych. Zgodnie z nią instrument płatniczy to zindywidualizowane urządzenie lub uzgodniony przez użytkownika i dostawcę zbiór procedur, wykorzystywany przez użytkownika do złożenia zlecenia płatniczego. Jak widać definicja ta jest neutralna technologicznie i ze względu na jej szeroki zakres, obejmuje ona omówione wcześniej karty płatnicze⁴.

Kolejną usługą płatniczą uregulowaną przez prawodawcę jest wykonywanie opisanych wcześniej transakcji płatniczych, w ciężar środków pieniężnych udostępnionych użytkownikowi z tytułu kredytu, a w przypadku instytucji płatniczej lub instytucji pieniądza elektronicznego kredytu płatniczego. Opisując tę usługę warto szczególną uwagę poświęcić instytucji kredytu płatniczego. Kredyt ten może być udzielany w związku z wykonywaniem usług płatniczych przez krajową instytucję płatniczą. Może on być udzielany wyłącznie w celu świadczenia usług płatniczych i jest obwarowany dodatkowymi warunkami. Po pierwsze pożyczka nie jest udzielana ze środków pieniężnych otrzymanych lub przechowywanych w celu wykonania transakcji płatniczych. Po drugie nie może ona być zawarta na okres dłuższy niż 12 miesięcy.

Usługa *acquiringu*, jak wynika wprost z ustawy o usługach płatniczych, jest dedykowana agentom rozliczeniowym. Polega ona na umożliwianiu wykonania transakcji płatniczych, zainicjowanych przez akceptanta lub za jego pośrednictwem, instrumentem płatniczym płatnika, w szczególności na obsłudze autoryzacji, przesyłaniu do wydawcy karty płatniczej lub systemów płatności zleceń płatniczych płatnika lub akceptanta, mających na celu przekazanie akceptantowi należnych mu środków, z wyłączeniem czynności polegających na jej rozliczaniu i rozrachunku w ramach systemu płatności

⁴ Por. Ł. Obzejta, *Karta płatnicza – definicja, rodzaje i zastosowanie*, ABC nr 166166.

w rozumieniu ustawy o ostateczności rozrachunku. Agent rozliczeniowy, jak podkreśla się w doktrynie, jest w istocie członkiem systemu kart płatniczych. W czterostronnym systemie kart płatniczych stanowi on odrębny podmiot, obok wydawcy, akceptanta i posiadacza karty płatniczej. W systemie trój- i dwustronnym funkcja agenta rozliczeniowego skupiona jest odpowiednio w podmiocie łączącym również funkcję wydawcy karty płatniczej oraz wydawcy i akceptanta karty płatniczej⁵.

Usługa **przekazu pieniężnego** stanowi jedyną dopuszczalną dla usług biur płatniczych aktywność w zakresie rynku usług płatniczych. Usługa przekazu pieniężnego oznacza usługę płatniczą świadczoną bez pośrednictwa rachunku płatniczego prowadzonego dla płatnika, polegającą na transferze do odbiorcy lub do innego dostawcy przyjmującego środki pieniężne dla odbiorcy środków pieniężnych otrzymanych od płatnika lub polegającą na przyjęciu środków pieniężnych dla odbiorcy i ich udostępnieniu odbiorcy. Nie będzie więc problemu, aby środki przekazane dostawcy usług płatniczych były przez niego przekazane na rachunek płatniczy odbiorcy. Reasumując przekaz pieniężny w rozumieniu ustawy o usługach płatniczych będzie obejmował sytuacje, w których płatnik bądź przekaże gotówkę za pośrednictwem dostawcy usług płatniczych odbiorcy na jego rachunek płatniczy, bądź też przekaże za pośrednictwem dostawcy gotówkę, którą odbierze od tego dostawcy lub jeszcze innego dostawcy odbiorca przekazu pieniężnego.

W katalogu usług płatniczych została również wskazana usługa wykonywana z wykorzystaniem technologii teleinformatycznych. Obejmuje ona wykonywanie transakcji płatniczych, w przypadku których zgoda płatnika na wykonanie transakcji udzielana jest przy użyciu urządzenia telekomunikacyjnego, cyfrowego lub informatycznego, a płatność przekazywana jest dostawcy usług telekomunikacyjnych, cyfrowych lub informatycznych, działającemu jedynie jako pośrednik pomiędzy użytkownikiem zlecającym transakcję płatniczą a odbiorcą.

Należy zauważyć, że zasięg ustawy o usługach płatniczych został przez ustawodawcę ograniczony przez wprowadzenie zasady terytorialności oraz zasady walutowości. Z **zasady terytorialności** wynika, że przepisy ustawy stosuje się do usług płatniczych świadczonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub w obrocie z innymi państwami członkowskimi. Od zasady tej zostały jednak przewidziane pewne wyjątki, a mianowicie przepisy ogólne, w tym te określające rodzaje usług płatniczych i podmioty uprawnione do ich wykonywania, przepisy normujące prawa i obowiązki w zakresie dostarczania usług płatniczych oraz te ustanawiające zasady odpowiedzialności cywilnej i karnej mogą być stosowane jedynie w sytuacjach, gdy: (1) zarówno dostawca płatnika, jak i dostawca odbiorcy lub jedyny dostawca w transakcji płatniczej prowadzi działalność na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, lub (2) jeden dostawca prowadzi działalność na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a drugi na terytorium innego państwa członkowskiego. Z kolei zgodnie z **zasadą walutowości**, według której przywołane wcześniej przepisy, z włączeniem norm określających datę waluty, stosuje się do usług płatniczych dokonywanych w euro, w walucie polskiej lub w walucie innego państwa członkowskiego. Wyłączone z tego są oczywiście transakcje dokonywane przy użyciu elektronicznych instrumentów płatniczych, które mogą być realizowane w każdej walucie, co jest związane ściśle z ich charakterem. Niemniej jednak, również w tej sytuacji, do objęcia takiej transakcji przepisami ustawy o usługach płatniczych konieczne jest zachowanie opisanej wcześniej zasady terytorialności.

⁵ Tak: Ł. Obzejta, *Definicja agenta rozliczeniowego*, ABC 2013.

Krajowa instytucja płatnicza (KIP), poza wymienionymi wcześniej usługami może również prowadzić aktywność gospodarczą w zakresie usług dodatkowych ściśle powiązanych ze świadczeniem usług płatniczych takich jak: usługi wymiany walut, usługi bezpiecznego przechowywania środków pieniężnych przekazanych w celu wykonania transakcji płatniczej oraz usługi przechowywania i przetwarzania danych. Ponadto może ona prowadzić systemy płatności oraz prowadzić inną działalność gospodarczą. Wówczas instytucja płatnicza działać będzie jako tzw. hybrydowa instytucja płatnicza. Przy czym jak wynika to wprost z ustawy, świadczenie przez krajową instytucję płatniczą usługi przeliczenia waluty w ramach wykonania transakcji płatniczej lub wydania pieniądza elektronicznego nie stanowi działalności kantorowej w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. – Prawo dewizowe⁶.

Transakcje, w zależności od podmiotu, który je rozpoczyna, można podzielić na:

- ➔ **transakcje zainicjowane przez płatnika** – polecenie dokonania transakcji przesyłane jest przez płatnika do jego dostawcy usług płatniczych, np. polecenie przelewu – udzielona dostawcy usługi płatniczej dyspozycja płatnika obciążenia jego rachunku określoną kwotą i uznania tą kwotą rachunku odbiorcy,
- ➔ **transakcje zainicjowane przez odbiorcę** – transakcje, przed wykonaniem których płatnik udzielił upoważnienia odbiorcy do zainicjowania transakcji; inicjacja transakcji następuje przez odbiorcę, ale bez udziału płatnika, na podstawie wcześniej udzielonej przez płatnika zgody, np. polecenie zapłaty – obciążenie określoną kwotą rachunku płatniczego płatnika na skutek transakcji płatniczej zainicjowanej przez odbiorcę, dokonywanej na podstawie zgody, której płatnik udzielił odbiorcy, dostawcy odbiorcy lub dostawcy płatnika,
- ➔ **transakcje zainicjowane za pośrednictwem odbiorcy** – transakcje, gdzie polecenie ich dokonania wychodzi od płatnika, ale jest przekazywane za pośrednictwem odbiorcy, np. zapłata kartą płatniczą – posiadacz karty dokonuje autoryzacji i inicjuje transakcje w punkcie sprzedaży poprzez terminal płatniczy akceptanta (odbiorcy).

Ustawa o usługach płatniczych wskazuje termin wykonania transakcji płatniczej poprzez przyjęcie tzw. zasady D+1, zgodnie z którą dostawca usług płatniczych jest obowiązany doprowadzić do uznania rachunku płatniczego dostawcy odbiorcy kwotą transakcji płatniczej nie później niż do końca następnego dnia roboczego po otrzymaniu zlecenia płatniczego od płatnika.

„Przedmiotem transakcji płatniczych mogą być środki, przez co należy rozumieć banknoty i monety, zapisy księgowe (pieniądz bankowy, skryptyralny), a także pieniądz elektroniczny.”

Przedmiotem transakcji płatniczych mogą być **środki**, przez co należy rozumieć *banknoty i monety, zapisy księgowe* (pieniądz bankowy, skryptyralny), a także *pieniądz elektroniczny*, przy czym środki te nie stanowią depozytu ani innych środków podlegających zwrotowi w rozumieniu art. 726 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny⁷ i nie mogą być oprocentowane, ani nie mogą przynosić korzyści ich właścicielom.

⁶ Dz. U. z 2012 r. poz. 826 z późn. zm.

⁷ Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.

PODSTAWA PRAWNA DZIAŁANIA INSTYTUCJI PŁATNICZYCH

W ustawie o usługach płatniczych polski ustawodawca unormował zasady świadczenia usług płatniczych oraz wydawania i wykupu pieniądza elektronicznego. W akcie tym zostały uregulowane m.in. warunki świadczenia usług płatniczych, w tym w zakresie przejrzystości postanowień umownych i wymogów w zakresie informowania o usługach płatniczych, prawa i obowiązki stron wynikające z umów o świadczenie usług płatniczych oraz zakres odpowiedzialności dostawców z tytułu wykonywania usług płatniczych, zasady prowadzenia działalności przez instytucje płatnicze, biura usług płatniczych, instytucje pieniądza elektronicznego i oddziały zagranicznych instytucji pieniądza elektronicznego, w tym za pośrednictwem agentów oraz zasady sprawowania nadzoru nad tymi podmiotami.

Należy w tym miejscu wyraźnie podkreślić, że zgodnie z ustawą o usługach płatniczych, usługi płatnicze mogą być świadczone tylko i wyłącznie przez podmioty wskazane w tej ustawie jako dostawcy usług płatniczych, z wyłączeniem oczywiście przypadków ściśle w niej wyliczonych. Wśród tych wyjątków, a zatem sytuacji, gdy przepisy ustawy o usługach płatniczych nie znajdują zastosowania do określonych rodzajów aktywności gospodarczej, wskazać należy przede wszystkim transakcje płatnicze dokonywane wyłącznie w gotówce bezpośrednio między płatnikiem a odbiorcą, transport banknotów i monet, w szczególności ich odbieranie, przetwarzanie oraz dostarczanie, a także usługi wypłat gotówki przy użyciu bankomatów, świadczonych przez dostawców działających na rzecz co najmniej jednego wydawcy instrumentów płatniczych i niebędących stroną umowy ramowej z osobą wypłacającą gotówkę z rachunku płatniczego przy użyciu bankomatu, z zastrzeżeniem, że dostawcy ci nie świadczą innych usług płatniczych. Katalog enumeratywnie wymienionych wyłączeń znajduje się w ustawie o usługach płatniczych. Odnosząc się do kwestii przedmiotowych wyłączeń w zakresie usług bankomatowych, podkreślić należy, że wyłączenie obejmuje wyłącznie wypłaty gotówki dokonywane w tzw. bankomatach niezależnych, należących do podmiotów, które oprócz usług wypłat gotówki nie świadczą usług płatniczych w rozumieniu ustawy o usługach płatniczych. Warto jednak nadmienić, że część operatorów bankomatów niezależnych może świadczyć np. usługi przekazu pieniężnego, działając w charakterze np. instytucji płatniczej. W takiej sytuacji wyłączenie stosowania przepisów ustawy o usługach płatniczych, o którym była mowa wcześniej, nie będzie miało zastosowania (por. T. Klecor, *Wpłaty i wypłaty gotówki dokonywane w bankomatach*, ABC nr 178174). I tak np. prowadzenie działalności w zakresie świadczenia usług płatniczych lub w zakresie wydawania pieniądza elektronicznego, bez uprawnienia jest zagrożone grzywną w wysokości do 5 000 000 zł albo karze pozbawienia wolności do lat 2, albo obu tym karom łącznie. Odpowiedzialności karnej podlega również podmiot, który nie będąc uprawnionym przez dostawcę, zawiera w jego imieniu lub na jego rzecz umowę

„Usługi płatnicze mogą być świadczone tylko i wyłącznie przez podmioty wskazane w ustawie o usługach płatniczych jako dostawcy usług płatniczych.”

o usługę płatniczą. Czyn taki jest zagrożony grzywną do 3 000 000 zł albo karze pozbawienia wolności do lat 2, albo obu tym karom łącznie. Ustawodawca, mając na względzie ochronę praw klienta przed niepożądanym i nieuprawnionym ujawnieniem informacji na jego temat, a związanych ściśle z wykonaniem usług płatniczych, zdecydował również, że naruszenie obowiązku zachowania w tajemnicy informacji, o których mowa wcześniej, polegające na ich ujawnieniu niezgodnie z upoważnieniem określonym w ustawie, podlega grzywnie do 500 000 zł albo karze pozbawienia wolności do lat 2, albo obu tym karom łącznie.

Warto pamiętać, że ustawa o usługach płatniczych ma charakter kompleksowy, co oznacza, że zostały w niej zawarte normy o charakterze mieszanym. Przepisy publicznoprawne dotyczą w szczególności nadzoru nad dostawcami usług płatniczych oraz obowiązków licencyjnych nałożonych na podmioty prowadzące działalność w zakresie usług płatniczych, przy czym są to przepisy administracyjnoprawne. Z kolei uregulowania odnoszące się do szeroko pojętego wykonywania obowiązków wynikających z zawartych umów o świadczenie usług płatniczych, zawierających się przede wszystkim w przepisach określających warunki prawidłowego wykonania tychże usług, a zatem wszelkie obowiązki informacyjne nałożone na dostawcę usługi płatniczej oraz prawa i obowiązki w zakresie dostarczania usług płatniczych, spoczywające zarówno na dostawcy, jak i jego kliencie, mają charakter prywatnoprawny. W tej części publikacji skoncentrujemy się przede wszystkim właśnie na uregulowanych w ustawie o usługach płatniczych prawach i obowiązkach o charakterze prywatnoprawnym.

KTO MOŻE WYKONYWAĆ USŁUGI PŁATNICZE I W JAKIEJ WALUCIE?

W ustawie o usługach płatniczych polski ustawodawca zawarł zamknięty katalog podmiotów, które uprawnione są do prowadzenia działalności gospodarczej w zakresie usług płatniczych. Tymi podmiotami są:

- 1) bank krajowy;
 - 2) oddział banku zagranicznego;
 - 3) instytucja kredytowa i odpowiednio oddział instytucji kredytowej;
 - 4) instytucja pieniądza elektronicznego;
 - 5) oddział podmiotu świadczącego w innym niż Rzeczpospolita Polska państwie członkowskim, zgodnie z prawem tego państwa, pocztowe usługi płatnicze, uprawnionego zgodnie z prawem tego państwa do świadczenia usług płatniczych oraz Poczta Polska Spółka Akcyjna w zakresie, w jakim odrębne przepisy upoważniają ją do świadczenia usług płatniczych;
- 6) instytucja płatnicza;**
- 7) Europejski Bank Centralny, Narodowy Bank Polski oraz bank centralny innego państwa członkowskiego – gdy nie działają w charakterze władz monetarnych lub organów administracji publicznej;
 - 8) organ administracji publicznej;
 - 9) spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa lub Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa – w zakresie, w jakim odrębne przepisy uprawniają je do świadczenia usług płatniczych;
 - 10) biuro usług płatniczych.

Z pośród szeregu podmiotów uprawnionych do świadczenia usług płatniczych warto zwrócić szczególną uwagę na biura usług płatniczych oraz instytucje płatnicze. Ze względu na zakres merytoryczny niniejszej publikacji, zostaną przedstawione rozwiązania prawne dotyczące podmiotów prowadzących działalność w charakterze instytucji płatniczej. Trzeba jednak zwrócić uwagę na istotne różnice, zarówno przedmiotowe, jak i podmiotowe pomiędzy tymi dwiema kategoriami dostawców usług płatniczych. Przede wszystkim zakres usług płatniczych dopuszczalnych do wykonywania przez biuro usług płatniczych, w przeciwieństwie do instytucji płatniczych, został ograniczony jedynie do świadczenia usługi przekazu pieniężnego. Ponadto, w przeciwieństwie do instytucji płatniczych, zakres terytorialny usług świadczonych przez biuro usług płatniczych został ograniczony jedynie do obszaru Rzeczypospolitej Polskiej, a zatem usługi płatnicze oferowane przez biuro usług płatniczych nie mogą być świadczone na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej. Istotne różnice wynikają również z formy prawnej, w jakiej działać mogą instytucje płatnicze i biura usług płatniczych, w tym także w zakresie obowiązków licencyjnych i wymogów kapitałowych. Te pierwsze muszą być bowiem osobami prawnymi, a zatem prowadzić działalność gospodarczą czy to w formie spółdzielni, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, czy też spółki akcyjnej, przy czym na **prowadzenie działalności w charakterze instytucji płatniczej**

wymagane jest stosowne zezwolenie wydawane przez Komisję Nadzoru Finansowego. W tym samym czasie jako biuro usług płatniczych działać mogą zarówno osoby fizyczne (zatem w formie niedostępnej dla instytucji płatniczych), osoby prawne (czyli m.in. wspomniane wcześniej spółki akcyjne i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością) oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębne przepisy prawne przyznają zdolność prawną. Na prowadzenie działalności w charakterze biura usług płatniczych nie jest wymagane zezwolenie Komisji Nadzoru Finansowego, a jedynie wpis do prowadzonego przez nią elektronicznego rejestru usług płatniczych (eRUP), który dostępny jest na stronach internetowych Komisji Nadzoru Finansowego (KNF) pod adresem **www.knf.gov.pl**.

PODEJMOWANIE DZIAŁALNOŚCI PRZEZ KRAJOWE INSTYTUCJE PŁATNICZE – WYMOGI LICENCYJNE

Wejście w życie ustawy o usługach płatniczych wprowadziło na polski rynek finansowy nową kategorię podmiotów uprawnionych do świadczenia usług płatniczych – krajowe instytucje płatnicze. Prowadzenie działalności w zakresie usług płatniczych przez te podmioty wymaga uzyskania zezwolenia Komisji Nadzoru Finansowego, które może być wydane osobie prawnej z siedzibą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, na jej wniosek.

Do wniosku o wydanie tego zezwolenia wnioskodawca powinien dołączyć informacje i dokumenty pozwalające na identyfikację podmiotu ubiegającego się o zezwolenie (informacja o numerze wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego oraz statut, akt założycielski albo umowa spółki), wskazujące zakres usług płatniczych objętych wnioskiem i potwierdzające spełnienie przez ten podmiot wymogów kapitałowych (plan finansowy na okres co najmniej trzyletni, a w przypadku istniejących spółek – sprawozdania finansowe za okres ostatnich trzech lat), organizacyjnych (program działalności oraz opis systemu zarządzania ryzykiem i kontroli wewnętrznej), a także personalnych dotyczących wnioskodawcy, osób zarządzających wnioskodawcy oraz osób, które bezpośrednio lub pośrednio posiadają

znaczny pakiet akcji lub udziałów wnioskodawcy (m.in. oświadczenia i informacje dotyczące braku zaległości podatkowych, braku karalności) oraz pozwalających na identyfikację biegłych rewidentów, w przypadku gdy sprawozdanie finansowe podmiotu ubiegającego się o zezwolenie podlega badaniu.

Na wnioskodawcy ciąży obowiązek niezwłocznego powiadomienia KNF o każdej zmianie mającej wpływ na aktualność informacji i dokumentów dołączonych do wniosku o zezwolenie na świadczenie usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji płatniczej.

Szczegółowy zakres informacji oraz rodzaj i formę dokumentów, które są składane wraz z wnioskiem został określony w **rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 19 marca 2012 r.**⁸

W przypadku, gdy wniosek składany jest przez pełnomocnika, do wniosku powinno zostać dołączone pełnomocnictwo wraz z dowodem uiszczenia opłaty skarbowej w wysokości 17 zł, stosownie do przepisów dotyczących opłaty skarbowej.

⁸ Dz. U. z 2012 r. poz. 290.

W przypadku, gdy wniosek i załączone do niego dokumenty i informacje nie spełniają wymogów przewidzianych przepisami, KNF jest obowiązana wezwać wnioskodawcę do stosownego uzupełnienia. Takie uzupełnienie może mieć miejsce kilkakrotnie w toku danego postępowania. Zakończenie tego postępowania poprzez wydanie przez KNF decyzji (pozytywnej lub negatywnej) w przedmiocie zezwolenia na świadczenie usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji płatniczej powinno nastąpić w terminie 3 miesięcy od dnia otrzymania kompletnego wniosku. W przypadku objęcia wnioskiem usługi płatniczej, o której mowa w art. 3 ust. 1 pkt 5 UUP (acquiring), KNF obowiązana jest – informując o tym wnioskodawcę – przesać do NBP wniosek w celu uzyskania **opinii Prezesa NBP** w formie postanowienia, przy czym czas przeznaczony na zajęcie stanowiska przez Prezesa NBP nie jest wliczany do biegu terminu załatwienia sprawy przez KNF. Opinia ta nie ma charakteru wiążącego dla KNF, jednakże jej brak jest obligatoryjną przesłanką wznowienia postępowania zakończonego decyzją ostateczną.

Wydanie zezwolenia na świadczenie usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji płatniczej może nastąpić w przypadku stwierdzenia przez KNF spełnienia przez podmiot ubiegający się o zezwolenie **warunków niezbędnych do świadczenia usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji płatniczej, obejmujących wymogi kapitałowe, personalne i organizacyjne.**

„Fundusz własny obejmuje poza kapitałem założycielskim także kapitał z aktualizacji wyceny rzeczowych aktywów trwałych, niepodzielony zysk z lat ubiegłych, a także zysk w trakcie zatwierdzania oraz zysk netto bieżącego okresu sprawozdawczego – pomniejszone o wszelkie przewidywane obciążenia i dywidendy, w kwotach nie większych niż kwoty zysku zweryfikowane przez bieżących rewidentów.”

Wymogi kapitałowe dotyczą przede wszystkim wysokości kapitału założycielskiego, która jest uzależniona od zakresu świadczonych usług płatniczych, oraz posiadanych **funduszy własnych** obejmujących, poza kapitałem założycielskim, także kapitał z aktualizacji wyceny rzeczowych aktywów trwałych, niepodzielony zysk z lat ubiegłych, a także zysk w trakcie zatwierdzania oraz zysk netto bieżącego okresu sprawozdawczego – pomniejszone o wszelkie przewidywane obciążenia i dywidendy, w kwotach nie większych niż kwoty zysku zweryfikowane przez bieżących rewidentów.

Ustawa o usługach płatniczych przewiduje obligatoryjne **pomniejszenia funduszy własnych** instytucji płatniczych, które obejmują:

- 1) akcje lub udziały własne posiadane przez instytucję płatniczą, wycenione według wartości bilansowej, pomniejszone o odpisy spowodowane trwałą utratą ich wartości;
- 2) wszelkie zobowiązania z tytułu akcji uprzywilejowanych;
- 3) wartości niematerialne i prawne wycenione według wartości bilansowej;
- 4) stratę z lat ubiegłych;
- 5) stratę w trakcie zatwierdzania;
- 6) stratę netto bieżącego okresu.

Wysokość funduszy własnych krajowej instytucji płatniczej **nie może być niższa od wyższej z wartości:**

- 1) minimalnej wartości **kapitału założycielskiego** w wysokości równowartości⁹ w walucie polskiej:
 - a) kwoty **125 000 euro** – jeżeli wnioskodawca zamierza świadczyć **wszystkie lub niektóre z usług płatniczych wymienionych w art. 3 UUP**,
 - b) kwoty **50 000 euro** – jeżeli wnioskodawca zamierza świadczyć **jedynie usługę płatniczą, o której mowa w art. 3 ust. 1 pkt 7 UUP**,
 - c) kwoty **20 000 euro** – jeżeli wnioskodawca zamierza świadczyć **jedynie usługę płatniczą, o której mowa w art. 3 ust. 1 pkt 6 UUP**;
- 2) kwoty obliczonej zgodnie z przepisami *rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 22 listopada 2011 r. w sprawie metody obliczania kwoty, o której mowa w art. 76 ust. 4 pkt 2 ustawy o usługach płatniczych*¹⁰ (dalej: Rozporządzenie).

W przypadku gdy instytucja płatnicza udziela kredytów płatniczych, o których mowa w art. 74 ust. 3 UUP, wymóg kapitałowy wobec krajowej instytucji płatniczej zwiększa się o 5% całkowitej wartości kredytów udzielonych w ciągu ostatniego roku obrotowego.

Dodatkowo należy wskazać, iż *środki finansowe na pokrycie kapitału założycielskiego instytucji płatniczej nie mogą pochodzić z kredytu lub pożyczki ani być w inny sposób obciążone oraz z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł*. Natomiast *udział środków niepieniężnych w środkach finansowych na pokrycie funduszy własnych krajowej instytucji płatniczej nie może przekroczyć 20%*.

Podmiot ubiegający się o wydanie zezwolenia na świadczenie usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji płatniczej powinien zapewniać **ostrożne i stabilne zarządzanie** działalnością objętą wnioskiem o wydanie zezwolenia oraz należyte wypełnianie obowiązków związanych z przeciwdziałaniem praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, w szczególności przez posiadanie **systemu zarządzania ryzykiem i kontroli wewnętrznej** odpowiedniego do rodzaju, skali i stopnia złożoności świadczonych usług płatniczych. W skład tego systemu powinny wchodzić:

- 1) **rozwiązania organizacyjne** obejmujące strukturę organizacyjną i procedury podejmowania decyzji dotyczące pełnego zakresu prowadzonej działalności oraz zasady i procedury wypełniania obowiązków instytucji obowiązanych w rozumieniu art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu¹¹, przy czym te rozwiązania powinny być uwzględnione w opisach, o których mowa w punktach 4–6 poniżej;
- 2) **zasady zarządzania ryzykiem** obejmujące zasady szacowania ryzyka, w szczególności ryzyka utraty płynności w przypadku udzielania kredytu, o którym mowa w art. 74 ust. 3 UUP, lub w przypadku prowadzenia innej działalności gospodarczej oprócz świadczenia usług płatni-

⁹ Równowartość w walucie polskiej kwot w euro ustala się przy zastosowaniu kursu średniego ogłoszanego przez NBP, obowiązującego w dniu wydania zezwolenia.

¹⁰ Dz. U. Nr 261, poz. 1557.

¹¹ Dz. U. z 2010 r. Nr 46, poz. 276, z późn. zm.

czych oraz procedury identyfikacji ryzyka, jego pomiaru, szacowania, monitorowania oraz informowania o ryzyku, a także procedury ograniczania ryzyka;

- 3) **kontrola wewnętrzna** obejmująca audyt wewnętrzny i badanie zgodności prowadzonej działalności z ustawą o usługach płatniczych, przepisami o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu oraz regulacjami wewnętrznymi krajowej instytucji płatniczej zawierającymi w szczególności procedury kontroli wykonywania transakcji płatniczych, a także kontroli działalności agentów krajowej instytucji płatniczej oraz podmiotów, którym powierzono wykonywanie niektórych czynności operacyjnych;
- 4) **opis zasad postępowania ze środkami pieniężnymi** przyjmowanymi od użytkowników w celu wykonania transakcji płatniczych zgodnie z art. 78 UUP;
- 5) **opis procedur rozpatrywania skarg użytkowników**;
- 6) **opis systemu komunikacji wewnętrznej**.

W ramach bieżącej działalności na krajowej instytucji płatniczej ciąży obowiązek bieżącej weryfikacji i okresowej oceny sposobu funkcjonowania systemu zarządzania ryzykiem i kontroli wewnętrznej.

W toku postępowania licencyjnego następuje weryfikacja wymogów dotyczących prowadzenia działalności w charakterze krajowej instytucji płatniczej i braku występowania niżej wymienionych **przesłanek odmowy wydania zezwolenia** na świadczenie usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji płatniczej:

- 1) wnioskodawca lub osoby zarządzające krajową instytucją płatniczą oraz osoby posiadające znaczny pakiet akcji lub udziałów tego podmiotu nie dają rękojmi ostrożnego i stabilnego zarządzania instytucją płatniczą;
- 2) wnioskodawca nie posiada kapitału założycielskiego lub środków finansowych przeznaczonych na fundusze własne w wysokości wymaganej przepisami ustawy o usługach płatniczych;
- 3) system zarządzania ryzykiem i kontroli wewnętrznej, o którym mowa w art. 64 ust. 1 pkt 3 UUP, nie zapewnia ostrożnego i stabilnego zarządzania działalnością objętą wnioskiem o wydanie zezwolenia oraz należytego wypełniania obowiązków związanych z przeciwdziałaniem praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu;
- 4) środki finansowe na pokrycie kapitału założycielskiego pochodzą z kredytu, pożyczki albo w inny sposób są obciążone lub pochodzą z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł;
- 5) plan finansowy lub program działalności nie zapewniają zdolności krajowej instytucji płatniczej do wykonywania zobowiązań wynikających z działalności objętej wnioskiem o wydanie zezwolenia;
- 6) bliskie powiązania między wnioskodawcą a innym podmiotem stanowią przeszkodę w skutecznym wykonywaniu nadzoru nad krajową instytucją płatniczą lub
- 7) przepisy prawa państwa innego niż państwo członkowskie mające zastosowanie do co najmniej jednej osoby fizycznej lub prawnej, z którą wnioskodawca ma bliskie powiązania, lub trudności związane z egzekwowaniem tych przepisów uniemożliwiałyby skuteczne wykonywanie nadzoru nad krajową instytucją płatniczą.

W przypadku stwierdzenia, iż nie zostały spełnione wymogi stawiane podmiotom zamierzającym prowadzić działalność w charakterze krajowej instytucji płatniczej i zachodzi przynajmniej jedna

z wyżej wymienionych przesłanek odmowy wydania zezwolenia na świadczenie usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji płatniczej, Komisja Nadzoru Finansowego jest obowiązana do wydania **decyzji odmownej**. Od takiej decyzji istnieje możliwość odwołania się, stosownie do art. 127 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego¹².

Natomiast w przypadku stwierdzenia, że nie zachodzi żadna z przesłanek odmowy wydania zezwolenia na świadczenie usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji płatniczej i podmiot ubiegający się o wydanie takiego zezwolenia spełnia wymogi stawiane krajowym instytucjom płatniczym, Komisja Nadzoru Finansowego wydaje – w formie decyzji administracyjnej – **zezwoenie** na świadczenie usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji płatniczej, w którym określa usługi płatnicze, do świadczenia których krajowa instytucja płatnicza będzie upoważniona na mocy tego zezwolenia. **Zmiana zakresu usług płatniczych** objętych tym zezwoleniem także wymaga uzyskania **zezwoenia KNF**, na takich samych zasadach jak przy pierwotnym zezwoleniu.

Wydanie zezwolenia na świadczenie usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji płatniczej podlega **opłacie** w wysokości równowartości w walucie polskiej kwoty **1250 euro**, ustalonej z zastosowaniem kursu średniego ogłaszanego przez NBP, obowiązującego w dniu wydania tego zezwolenia, stosownie do § 2 ust. 1 *rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 16 lipca 2012 r. w sprawie wpłat na pokrycie kosztów nad instytucjami płatniczymi oraz opłat za niektóre czynności Komisji Nadzoru Finansowego*¹³.

Podmiot, który uzyskał zezwolenie na świadczenie usług płatniczych w charakterze usług płatniczych, **z urzędu** jest **wpisywany do rejestru dostawców usług płatniczych**, o którym mowa w art. 4 ust. 3 UUP, przy czym ten wpis, jak i wpis związany ze zmianą usług płatniczych objętych zezwoleniem nie podlegają opłacie. Dane zawarte w tym rejestrze obejmują przede wszystkim nazwę, siedzibę i zakres usług płatniczych, do świadczenia których instytucja płatnicza jest upoważniona. Rejestr ten jest jawny i dostępny na stronie internetowej KNF pod adresem **<https://erup.knf.gov.pl/View/>**. W przypadku, gdy instytucja płatnicza w okresie 12 miesięcy od dnia wydania zezwolenia na świadczenie usług płatniczych nie rozpoczęła świadczenia usług płatniczych (nie wykonała transakcji płatniczej) lub nie prowadzi działalności w zakresie usług płatniczych w okresie dłuższym niż 6 kolejnych miesięcy, **zezwoenie** na prowadzenie działalności w charakterze krajowej instytucji płatniczej **wygasa**, co stwierdza KNF w formie decyzji administracyjnej.

¹² Tekst jednolity – Dz. U. z 2013 r., poz. 267 z późn. zm.

¹³ Dz. U. z 2012 r. poz. 843.

RODZAJE DZIAŁALNOŚCI PROWADZONEJ PRZEZ KRAJOWE INSTYTUCJE PŁATNICZE

Działalność w charakterze krajowej instytucji płatniczej jest działalnością gospodarczą, która wymaga uzyskania zezwolenia, o czym była mowa w poprzednim rozdziale. Instytucja płatnicza może być „czystą” instytucją płatniczą, czyli może wyłącznie świadczyć jedną lub kilka usług płatniczych. Jednakże oprócz świadczenia usług płatniczych, krajowa instytucja płatnicza może:

- 1) świadczyć ściśle powiązane ze świadczeniem usług płatniczych **usługi dodatkowe**, takie jak:
 - a) **usługi wymiany walut**,
 - b) **usługi bezpiecznego przechowywania środków pieniężnych przekazanych w celu wykonania transakcji płatniczej**,
 - c) **usługi przechowywania i przetwarzania danych**;
- 2) prowadzić **system płatności** – system transferu środków pieniężnych oparty na formalnych i znormalizowanych regułach oraz wspólnych zasadach dotyczących przetwarzania, rozliczeń lub rozrachunku transakcji płatniczych, w szczególności system płatności w rozumieniu art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o ostateczności rozrachunku w systemach płatności i systemach rozrachunku papierów wartościowych oraz zasadach nadzoru nad tymi systemami (Dz. U. z 2013 r. poz. 246);
- 3) prowadzić **inną działalność gospodarczą** jako „hybrydowa” instytucja płatnicza.

W przypadku hybrydowej instytucji płatniczej, gdy działalność w zakresie niepolegającym na świadczeniu usług płatniczych narusza lub może naruszać stabilność finansową tej instytucji płatniczej lub mogłaby ograniczać możliwość sprawowania nadzoru, KNF może, w drodze decyzji, nakazać hybrydowej instytucji płatniczej **prawne i organizacyjne wyodrębnienie działalności w zakresie usług płatniczych**, przez utworzenie nowego podmiotu, który będzie prowadził działalność w zakresie usług płatniczych, na zasadach określonych w art. 68 UUP.

WYMOGI OSTROŻNOŚCIOWE PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI PRZEZ KRAJOWE INSTYTUCJE PŁATNICZE

W tym miejscu należy także zwrócić uwagę na **wymogi ostrożnościowe dotyczące przyjmowania środków płatniczych na poczet wykonania transakcji płatniczych**. Jak wskazano wcześniej, środki te nie stanowią depozytu, co oznacza iż nie podlegają one obowiązkowemu systemowi gwarantowania, jakim objęte są depozyty na podstawie przepisów ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym¹⁴. Z tych względów, krajowa instytucja płatnicza, przyjmując od użytkowników środki pieniężne na poczet wykonania transakcji płatniczych bez-

¹⁴ Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 711 z późn. zm.

pośrednio lub za pośrednictwem innego dostawcy, jest zobowiązana do ich ochrony z zastosowaniem następujących zasad:

- 1) **zakazane** jest łączenie przechowywanych środków pieniężnych, przyjętych w celu wykonania transakcji płatniczych, w wysokości podlegającej przekazaniu odbiorcy albo innemu dostawcy w celu przekazania odbiorcy, ze środkami pieniężnymi posiadanymi przez krajową instytucję płatniczą z innego tytułu;
- 2) środki pieniężne przyjęte w celu wykonania transakcji płatniczych, które nie zostały przekazane odbiorcy lub innemu dostawcy do końca dnia roboczego następującego po dniu otrzymania tych środków, są co najmniej w wysokości podlegającej przekazaniu odbiorcy albo innemu dostawcy w celu przekazania odbiorcy:
 - a) **składane** na wyodrębnionym do tego celu rachunku bankowym w banku krajowym, instytucji kredytowej lub oddziale banku zagranicznego lub
 - b) **inwestowane** w bezpieczne, płynne aktywa o niskim ryzyku (np. papiery wartościowe Skarbu Państwa lub Narodowego Banku Polskiego, listy zastawne), deponowane na wyodrębnionym do tego celu rachunku, które zostały określone w *rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 13 sierpnia 2012 r. w sprawie kategorii aktywów oraz maksymalnej części środków pieniężnych inwestowanych przez krajowe instytucje płatnicze (Dz. U. poz. 938)*.

Powyższych wymogów krajowa instytucja płatnicza nie ma obowiązku stosować, jeżeli środki pieniężne przyjęte w celu wykonania transakcji płatniczych są objęte **umową gwarancji bankowej** albo **ubezpieczeniowej** albo **umową ubezpieczenia** zawartą z zakładem ubezpieczeń, bankiem krajowym, oddziałem banku zagranicznego, instytucją kredytową, które nie należą do tej samej grupy co krajowa instytucja płatnicza, na kwotę równą kwocie, która w przypadku zastosowania zasad określonych w art. 78 ust. 1 UUP podlegałaby wydzieleniu z innych środków pieniężnych posiadanych przez krajową instytucję płatniczą oraz złożeniu na wyodrębnionym rachunku bankowym lub zainwestowaniu.

Umowa gwarancji bankowej albo ubezpieczeniowej, albo umowa ubezpieczenia powinna obejmować wypłatę przez gwaranta lub zakład ubezpieczeń środków pieniężnych z gwarancji lub świadczenia odszkodowawczego w przypadku niemożności wykonania przez krajową instytucję płatniczą zobowiązań wynikających z umów o świadczenie usług płatniczych, w szczególności obowiązku zwrotu wpłat wniesionych przez użytkowników w przypadku niewykonania lub nie należytego wykonania zobowiązania przez krajową instytucję płatniczą wobec użytkowników. Umowa gwarancji bankowej albo ubezpieczeniowej powinna obejmować upoważnienie dla KNF do wydawania dyspozycji wypłaty przez gwaranta lub zakład ubezpieczeń środków pieniężnych z gwarancji. Krajowa instytucja płatnicza jest obowiązana składać do KNF oryginały dokumentów potwierdzających zawarcie kolejnej umowy gwarancji albo ubezpieczenia, przed upływem terminu obowiązywania umowy poprzedniej. Umowy powinny obejmować cały okres prowadzenia działalności. KNF jest uprawniona do występowania na rzecz użytkowników w sprawach wypłaty środków z tytułu umowy gwarancji bankowej albo umowy gwarancji ubezpieczeniowej na zasadach określonych w treści tych umów.

FORMY PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI PRZEZ KRAJOWE INSTYTUCJE PŁATNICZE

Świadczenie usług płatniczych przez krajową instytucję płatniczą może być oparte na różnych modelach biznesowych. Instytucja płatnicza może bowiem przyjąć bardziej lub mniej scentralizowany model działalności, w zależności od tego, czy krajowa instytucja płatnicza prowadzi działalność tylko w centrali, czy także poprzez **oddziały** lub **za pośrednictwem agentów**. Może także powierzyć innym podmiotom **wykonywanie niektórych innych czynności operacyjnych**.

Biorąc pod uwagę zakres terytorialny prowadzenia działalności przez krajową instytucję płatniczą, można wyróżnić działalność lokalną – na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub działalność „zagraniczną” – poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, ale na obszarze EOG. W przypadku działalności „zagranicznej”, może być ona prowadzona poprzez **oddział** znajdujący się na terytorium jednego z krajów EOG, **za pośrednictwem agentów** na terytorium jednego z krajów EOG lub jako **działalność transgraniczna** (bez fizycznej obecności w danym państwie). Jest to możliwe dzięki obowiązywaniu tzw. *zasady jednego paszportu*, zgodnie z którą podmioty, które uzyskają licencję w kraju macierzystym mogą, po uprzednim zawiadomieniu oraz dokonaniu przez organ nadzoru stosownej notyfikacji, prowadzić działalność transgranicznie (w ramach swobody przepływu usług), świadczyć usługi poprzez agentów lub też za pośrednictwem oddziałów z siedzibą w innym państwie EOG.

Krajowa instytucja płatnicza zamierzająca rozpocząć działalność na obszarze jednego z krajów EOG jest obowiązana przekazać do KNF stosowne zawiadomienie wraz z wnioskiem o dokonanie wpisu do rejestru w przypadku działalności w formie oddziału i działalności transgranicznej.

Należy przy tym wskazać, że krajowa instytucja płatnicza w zakresie świadczenia usług płatniczych ponosi **odpowiedzialność** wobec użytkowników za działania jej agentów lub podmiotów wykonujących czynności operacyjne, **jak za swoje własne działania**. Odpowiedzialności tej nie można wyłączać ani ograniczyć, za wyjątkiem działania siły wyższej lub jeżeli niewykonanie lub nienależyte wykonanie zlecenia płatniczego wynika z innych przepisów prawa.

Poza tym krajowe instytucje płatnicze zapewniają, aby oddziały, przez które prowadzą działalność, oraz agenci, za pośrednictwem których świadczą usługi płatnicze, informowały w sposób rzetelny użytkowników o tym fakcie. Natomiast agent jest obowiązany w umowie zawieranej z użytkownikiem jednoznacznie wskazać instytucję płatniczą, w imieniu i na rzecz której działa, z podaniem numeru wpisu do rejestru.

KLIENT INSTYTUCJI PŁATNICZEJ

Ustawa o usługach płatniczych nie postępuje się terminem klient dla podmiotu korzystającego z usług oferowanych przez instytucje usług płatniczych. Ustawa definiuje pojęcie użytkownika, które oznacza osobę fizyczną, osobę prawną oraz jednostkę organizacyjną niebędącą osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną, korzystającą z usług płatniczych w charakterze płatnika lub odbiorcy. Pod tym pojęciem rozumie się albo płatnika, albo odbiorcę, przy czym możliwa jest sytuacja, gdy ten sam podmiot występuje jednocześnie w roli płatnika i odbiorcy.

W myśl ustawy o usługach płatniczych płatnik to osoba fizyczna, osoba prawna oraz jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną, składająca zlecenie płatnicze w ramach oferowanych przez dostawcę usług płatniczych. Odbiorcą jest z kolei osoba fizyczna, osoba prawna oraz jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną, będąca odbiorcą środków pieniężnych stanowiących przedmiot transakcji płatniczej. Warto zwrócić uwagę, że instytucja płatnicza, w przeciwieństwie do biura usług płatniczych, jest uprawniona, o ile posiada oczywiście stosowne zezwolenie wydane przez Komisję Nadzoru Finansowego, do prowadzenia rachunków płatniczych.

Jest to o tyle istotne, że szerokie ujęcie terminu transakcja płatnicza pozwala na przyjęcie założenia, że transakcją płatniczą jest nie tylko transfer środków pieniężnych, ale także każda wpłata bądź wypłata z rachunku środków pieniężnych dokonywana w czasie trwania umowy rachunku płatniczego.

OBOWIĄZKI INFORMACYJNE WOBEC KLIENTÓW W ZWIĄZKU ZE ŚWIADCZENIEM USŁUG

UWAGI WSTĘPNE

Ustawa o usługach płatniczych uregulowała w sposób kompleksowy obowiązki informacyjne przy świadczeniu usług płatniczych, a także sposób ich realizacji przez dostawców usług płatniczych, przy czym swoim zakresem odnosi się ona do wszystkich określonych w niej usług płatniczych ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji, gdy dostawca prowadzi dla użytkowników rachunki płatnicze oraz wydaje im instrumenty płatnicze (np. karty płatnicze). Jest to o tyle istotne, że jak już wcześniej wspomniano, w przypadku instytucji płatniczych zakres dopuszczalnych do świadczenia usług jest bardzo szeroki i zawiera się w nim zarówno prowadzenie rachunków płatniczych, wydawanie kart płatniczych, jak i wykonywanie przekazów pieniężnych (w zależności od zakresu zezwolenia KNF).

Ze względu na przyjętą systematykę ustawy, obowiązki informacyjne w niej wskazane należy podzielić na te związane z wykonaniem pojedynczych transakcji płatniczych oraz na te, które odnoszą się do wykonywania usług płatniczych w ramach tzw. umowy ramowej. Należy również zwrócić uwagę, że ustawa nakłada na dostawcę obowiązek udzielania określonych informacji o wykonywanej usłudze płatniczej zarówno przed jej wykonaniem, a zatem przed zawarciem umowy o jej świadczenie, jak i w trakcie wykonywania usług, czyli w toku realizacji umowy.

Warto wspomnieć, że ustawa o usługach płatniczych wyraźnie rozróżnia dostarczenie informacji od ich udostępnienia. Różnica ta polega na tym, że o ile dostarczenie oznacza działanie polegające na aktywnym przekazaniu informacji, o tyle udostępnienie informacji polega na stworzeniu użytkownikowi usługi takich warunków, w których to on będzie mógł uzyskać odpowiednie informacje od dostawcy. Najogólniej rzecz ujmując przy dostarczeniu informacja trafia do użytkownika w zasadzie bez konieczności podjęcia przez niego inicjatywy w tym zakresie, natomiast w przypadku udostępnienia informacji to niejako po stronie użytkownika powstaje konieczność poszukiwania informacji.

„Instytucja płatnicza nie może pobierać od użytkownika opłat za dostarczenie informacji wymaganych zgodnie z przepisami ustawy o usługach płatniczych, a zatem za dostarczenie standardowych informacji w standardowej formie i częstotliwości.”

Kolejną istotną kwestią jest fakt, że w ustawie o usługach płatniczych przyjęto generalną zasadę, iż dostawca usług płatniczych (np. instytucja płatnicza) nie może pobierać od użytkownika opłat za dostarczenie informacji wymaganych zgodnie z przepisami tej ustawy, a zatem za dostarczenie standardowych informacji w standardowej formie i częstotliwości. Dopuszczalne jest jednak ustalenie

dotychczasowych opłat przez instytucję płatniczą (dostawcę), za przekazywanie na wniosek użytkownika informacji innych niż wymagane na podstawie przepisów ustawy, za zwiększoną częstotliwość przekazywania informacji w stosunku do wymagań określonych w ustawie oraz przekazywanie co prawda informacji wymaganych na podstawie przepisów ustawy, ale za pomocą innych niż określone w umowie ramowej środków porozumiewania się. Warto jednak pamiętać, że jeżeli instytucja płatnicza, jest uprawniona do pobierania opłat za przekazywanie informacji, w związku z zaistnieniem określonych wcześniej okoliczności, opłaty te nie mogą przekraczać kosztów ponoszonych przez instytucję w związku z ich przekazywaniem. Ustalając zatem wysokość opłat instytucja płatnicza musi być w stanie wykazać, że wygenerowanie i udostępnienie informacji niestandardowej spowodowało koszty odpowiadające wysokości ustanowionej opłaty.

„Ustalając wysokość opłat instytucja płatnicza musi być w stanie wykazać, że wygenerowanie i udostępnienie informacji niestandardowej spowodowało koszty odpowiadające wysokości ustanowionej opłaty.”

W związku z realizacją obowiązków informacyjnych ustawodawca zdecydował się na uregulowanie w ustawie o usługach płatniczych kwestii ciężaru udowodnienia wywiązania się przez dostawcę z tych obowiązków. Otóż zgodnie z ustawą ciężar udowodnienia spełnienia przez dostawcę wymogów w zakresie przekazania użytkownikowi informacji określonych przepisami ustawy o usługach płatniczych spoczywa na dostawcy.

Kolejną kwestią dotyczącą obowiązków informacyjnych jest przewidziana w ustawie o usługach płatniczych opcja dla dostawcy (czyli również instytucji płatniczych) co do możliwości ograniczenia stosowania przewidzianych przez ustawę obowiązków informacyjnych w przypadku, gdy użytkownik nie jest konsumentem. Przez konsumenta należy rozumieć osobę fizyczną dokonującą czynności prawnej, w naszym przypadku korzystającą z usługi płatniczej, niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Instytucja płatnicza w stosunku do przedsiębiorcy, któremu świadczy usługę płatniczą może nie dostarczać wszystkich przewidzianych przez ustawę o usługach płatniczych informacji dotyczących usług w całości lub w części. Co istotne, instytucja płatnicza w drodze umowy może nałożyć odrębnie opłaty za przekazywanie informacji, co jest konsekwencją zróżnicowania obowiązków ciążyących na dostawcy w zależności od tego, kto jest użytkownikiem usług płatniczych, a zatem konsument, czy przedsiębiorca. Jest bowiem oczywiste, że interes konsumenta, jako z reguły słabszej strony stosunku prawnego, wymaga zdecydowanie silniejszej ochrony niż ma to miejsce w przypadku profesjonalnego podmiotu gospodarczego. Należy jednak wyraźnie podkreślić, że możliwość odstąpienia przez instytucję płatniczą nie dotyczy ciężącego na wystawcy karty płatniczej obowiązku poinformowania użytkownika o sposobie oznaczenia akceptantów oraz bankomatów i innych miejsc, w których mogą być dokonywane transakcje płatnicze przy użyciu karty płatniczej

Ostatnią ważną kwestią mieszczącą się w zakresie zagadnień ogólnych w przedmiocie obowiązków informacyjnych jest sytuacja, w której odbiorca usługi płatniczej żąda opłaty za korzystanie z danego instrumentu płatniczego lub oferuje zniżkę. W tej sytuacji jest on obowiązany poinformować o tym płatnika przed rozpoczęciem transakcji płatniczej. Ponadto, jeżeli dostawca lub inny podmiot uczestniczący w transakcji płatniczej żąda opłaty za korzystanie z danego instrumentu

„W przypadku niepoinformowania o opłacie, odpowiednio płatnik albo użytkownik nie są zobowiązani do jej uiszczenia.”

płatniczego, jest obowiązany poinformować o tym użytkownika przed rozpoczęciem transakcji płatniczej. W przypadku niepoinformowania o opłacie, odpowiednio płatnik albo użytkownik nie są zobowiązani do jej uiszczenia. Natomiast konsekwencją

niepoinformowania płatnika o oferowanejniżce jest przyjęcie, że umowa jest zawarta z uwzględnieniem niżki oferowanej przez odbiorcę.

OBOWIĄZKI INFORMACYJNE W PRZYPADKU POJEDYNCZEJ TRANSAKCJI PŁATNICZEJ

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie o usługach płatniczych, przez pojedynczą transakcję płatniczą należy rozumieć transakcję, która nie jest objęta umową ramową. W przypadku pojedynczych transakcji płatniczych obowiązkiem dostawców usług płatniczych jest udostępnianie informacji, co oznacza jedynie obowiązek zapewnienia użytkownikowi łatwego dostępu do informacji. W przypadku transakcji płatniczych ustawa o usługach płatniczych dzieli informacje na:

- 1) informacje, które powinny być dostępne dla użytkownika;
- 2) informacje, które powinny być udostępnione każdemu użytkownikowi w chwili złożenia propozycji zawarcia umowy lub oferty pojedynczej transakcji płatniczej;
- 3) informacje udostępniane płatnikowi niezwłocznie po otrzymaniu zlecenia płatniczego oraz
- 4) informacje, które należy udostępnić odbiorcy niezwłocznie po wykonaniu transakcji płatniczej.

Dostawca jest obowiązany zapewnić użytkownikowi łatwy dostęp do tych informacji, a na wniosek użytkownika dostarczyć mu je w postaci papierowej lub na innym trwałym nośniku informacji. Istotne jest przy tym, że informacje te powinny być sformułowane w sposób przejrzysty i czytelny, co ma oczywiście na celu zrozumienie jej przez kontrahentów usługodawcy. Ważne jest przy tym, że uchybienie tym obowiązkom informacyjnym skutkuje zwolnieniem użytkownika z konieczności uiszczenia opłat związanych z wykonaniem usługi płatniczej.

Dostawca jest obowiązany udostępnić użytkownikowi w chwili złożenia propozycji zawarcia umowy lub oferty pojedynczej transakcji płatniczej następujące dane:

- wyszczególnienie informacji, które muszą być dostarczone przez użytkownika, aby zlecenie płatnicze mogło zostać prawidłowo wykonane, albo informację, że wystarczające jest podanie unikatowego identyfikatora;
- informację o maksymalnym czasie wykonania świadczonej usługi płatniczej;
- informację o wszelkich opłatach należnych dostawcy od użytkownika, w tym wyszczególnienie kwot tych opłat;
- informację o kursie walutowym, w tym o referencyjnym kursie walutowym, który będzie zastosowany do transakcji płatniczej, jeżeli transakcja płatnicza wiąże się z przeliczaniem waluty.

Obowiązek udostępnienia wskazanych wyżej informacji może zostać spełniony poprzez dostarczenie co najmniej w formie elektronicznej, wzoru umowy o pojedynczą transakcję płatniczą lub formularza zlecenia płatniczego, zawierających te informacje. Jeżeli umowa o pojedynczą transakcję

płatniczą została zawarta na wniosek użytkownika korzystającego ze środków porozumiewania się na odległość niepozwalających dostawcy na udostępnienie powyższych informacji, dostawca zobowiązany jest zrealizować ten obowiązek niezwłocznie po wykonaniu transakcji płatniczej. W przypadku zaś, gdy użytkownik wnioskuje o dostarczenie informacji w postaci papierowej lub na innym trwałym nośniku informacji, dostawca ma obowiązek zadośćuczynienia temu żądaniu niezwłocznie po wykonaniu transakcji płatniczej. Nadmienić przy tym trzeba, że również w tym przypadku niewywiązanie się przez dostawcę z nałożonych przez ustawodawcę obowiązków oznacza zwolnienie użytkownika z opłat.

Niezwłocznie po otrzymaniu zlecenia płatniczego dostawca płatnika jest zobowiązany do udostępnienia płatnikowi informacji umożliwiających płatnikowi zidentyfikowanie transakcji płatniczej oraz informacji dotyczących odbiorcy. Powinien on również poinformować płatnika o kwocie transakcji płatniczej w walucie użytej w zleceniu płatniczym oraz o wszelkich opłatach należnych od płatnika z tytułu transakcji płatniczej, w tym wyszczególnienie kwot tych opłat. Ponadto w przypadku, gdy transakcja płatnicza była związana z przeliczaniem waluty, niezbędne jest powiadomienie o kursie walutowym zastosowanym w danej transakcji płatniczej przez dostawcę płatnika oraz o kwocie transakcji płatniczej po przeliczeniu walut. Bardzo istotną informacją, w związku z określonymi w ustawie terminami realizacji transakcji płatniczych, która musi zostać udostępniona płatnikowi jest informacja o dacie otrzymania zlecenia płatniczego.

Kolejny obowiązek ciąży na dostawcy odbiorcy. Zgodnie z nim dostawca odbiorcy niezwłocznie po wykonaniu transakcji płatniczej udostępnia odbiorcy przede wszystkim informacje umożliwiające odbiorcy zidentyfikowanie transakcji płatniczej i, w stosownych przypadkach, płatnika oraz wszelkie inne informacje przekazane odbiorcy w związku z wykonaniem transakcji płatniczej. Ponadto powinien on poinformować o kwocie transakcji płatniczej w walucie, w której środki pieniężne są udostępniane odbiorcy oraz o wszelkich opłatach należnych odbiorcy z tytułu transakcji płatniczej i w stosownych przypadkach wyszczególnienie kwot takich opłat. Natomiast, w sytuacji gdy transakcja płatnicza była związana z przeliczaniem waluty dostawca musi także niezwłocznie udostępnić informacje o kursie walutowym zastosowanym w danej transakcji płatniczej przez dostawcę odbiorcy oraz o kwocie transakcji płatniczej przed przeliczeniem walut. Kwestia ta jest istotna z punktu widzenia oceny prawidłowości wykonania transakcji, w sytuacji gdy wystąpią w tym zakresie uzasadnione wątpliwości. Dodatkowo, z tego samego powodu, dla którego na dostawcy płatnika obowiązek informacji o dacie otrzymania zlecenia płatniczego, dostawca odbiorcy jest obowiązany do poinformowaniu odbiorcy o dacie waluty zastosowanej przy uznaniu rachunku. Ma to oczywiście znaczenie w sytuacji, gdy w toku realizacji usługi płatniczej doszło do przewalutowania.

Ostatnia kwestia z zakresu obowiązków informacyjnych w związku z pojedynczą transakcją płatniczą, o której warto wspomnieć, dotyczy sytuacji, kiedy co prawda dostawca realizuje pojedynczą transakcję płatniczą, ale zlecenie płatnicze jest przekazywane przez instrument płatniczy objęty umową ramową. W takim przypadku dostawca nie jest obowiązany do dostarczania ani udostępniania informacji, którą użytkownik już otrzymał na podstawie umowy ramowej z innym dostawcą lub którą otrzyma na podstawie tej umowy ramowej.

OBOWIĄZKI INFORMACYJNE W PRZYPADKU ŚWIADCZENIA USŁUG OBJĘTYCH UMOWĄ RAMOWĄ

W poprzednim podrozdziale opisano obowiązki informacyjne w związku z wykonaniem pojedynczej transakcji płatniczej. Jak już jednak wspomniano, usługi płatnicze mogą być również świadczone w ramach tzw. umowy ramowej. Zgodnie z zawartą w ustawie o usługach płatniczych definicją, umowa ramowa to umowa o usługę

„Umowa ramowa to umowa o usługę płatniczą, regulująca wykonywanie indywidualnych transakcji płatniczych, która może zawierać postanowienia w zakresie prowadzenia rachunku płatniczego.”

płatniczą, regulująca wykonywanie indywidualnych transakcji płatniczych, która może zawierać postanowienia w zakresie prowadzenia rachunku płatniczego. Należy w tym miejscu podkreślić, że obowiązki informacyjne przy umowach ramowych są bardziej rozbudowane i zawierają szerszy zakres danych, niż w przypadku pojedynczych transakcji płatniczych.

Warto pamiętać, że co do zasady spełnienie obowiązków informacyjnych powinno być zrealizowane przez dostawcę przez dostarczenie tych informacji w postaci papierowej lub na innym trwałym nośniku informacji, z tym że dostarczenie ich przy użyciu poczty elektronicznej jest dopuszczalne jedynie na wniosek użytkownika. W ustawie o usługach płatniczych ustawodawca uznał jednak, że dopuszczalne jest również przekazanie wymaganych prawem informacji przez dostarczenie projektu umowy ramowej zawierającego te informacje. W praktyce funkcjonowania rynku usług finansowych ta właśnie forma dostarczania informacji jest najbardziej rozpowszechniona.

Przed wszystkim zatem, dostawca usług płatniczych jest obowiązany dostarczyć użytkownikowi w odpowiednim czasie przed zawarciem umowy ramowej określonych informacji. Obowiązek ten obejmuje przekazanie użytkownikowi informacji obejmujących imię i nazwisko albo nazwę (firmę) dostawcy, siedzibę i adres albo miejsce zamieszkania i adres oraz adres głównego miejsca wykonywania działalności, adres poczty elektronicznej oraz, w razie korzystania z usług agenta lub oddziału w państwie członkowskim, w którym dana usługa płatnicza jest oferowana, adres tego agenta lub oddziału, a także wszelkie inne adresy mające znaczenie do celów porozumiewania się z dostawcą, w tym wskazanie wszystkich miejsc, w których jest wykonywana działalność. Zakres tych danych obejmuje również informacje o organie sprawującym nadzór nad dostawcą oraz o rejestrze, ze wskazaniem numeru, pod jakim dostawca jest wpisany do tego rejestru, chyba że dostawca w zakresie świadczenia usług płatniczych nie podlega nadzorowi lub nie podlega obowiązkowi uzyskania wpisu do rejestru, a w przypadku unijnej instytucji płatniczej, jej agenta lub oddziału, właściwym organie nadzorczym państwa pochodzenia tej instytucji oraz o prowadzonym w tym państwie publicznym rejestrze, do którego dostawca jest wpisany w innym państwie członkowskim, z podaniem numeru wpisu w tym rejestrze.

Ponadto przed zawarciem umowy ramowej dostawca obowiązany jest dostarczyć również podstawowe informacje o usłudze płatniczej. Po pierwsze jest to opis najważniejszych cech świadczonej usługi płatniczej. Oprócz tego zestaw ten powinien zawierać wyszczególnienie informacji, które muszą być dostarczone przez użytkownika, aby zlecenie płatnicze mogło zostać prawidłowo wykonane albo informację, że wystarczające jest podanie unikatowego identyfikatora. Należy również określić sposób i procedurę udzielania zgody na wykonanie transakcji płatniczej oraz wy-

cofywania takiej zgody, a także odwołania zlecenia płatniczego. Powinien być również wskazany sposób określenia momentu, który uznaje się za moment otrzymania zlecenia płatniczego, a także informacja o maksymalnym czasie wykonania świadczonej usługi płatniczej. W przypadku, gdy do udzielania zgody na wykonanie transakcji płatniczych używany jest instrument płatniczy, musi zostać wskazany limit wydatków dla transakcji płatniczych wykonywanych za pomocą tego instrumentu płatniczego.

W zakres danych przekazywanych użytkownikowi jeszcze przed zawarciem umowy ramowej o świadczenie usług płatniczych wchodzi również informacja na temat opłat, a zatem wszelkich opłat należnych dostawcy od użytkownika – przy czym powinny zostać wyszczególnione kwoty tych opłat, informacja o stopach procentowych, jeżeli mają zastosowanie w danym przypadku, a także o kursach walutowych, jeżeli transakcja płatnicza wiąże się z przeliczaniem waluty. Muszą zostać sprecyzowane również kwestie dotyczące komunikowania się pomiędzy dostawcą a użytkownikiem, poprzez wskazanie środków porozumiewania się, w tym wymogów technicznych po stronie użytkownika, uzgodnionych przez strony do przekazywania informacji lub do dokonywania zgłoszeń zgodnie z ustawą, określenie sposobu oraz częstotliwości udostępniania informacji wymaganych na podstawie ustawy, wskazanie, w jakich językach zostanie zawarta umowa ramowa i w jakich językach strony porozumiewają się w okresie jej obowiązywania.

Także przed zawarciem umowy ramowej, dostawca ma obowiązek przedstawić użytkownikowi informacje dotyczące środków ochronnych i naprawczych. W szczególności wskazać środki, jakie powinien przedsięwziąć użytkownik w celu bezpiecznego przechowywania instrumentu płatniczego oraz przyjęty sposób zgłaszania dostawcy lub podmiotowi wskazanemu przez dostawcę stwierdzenia utraty, kradzieży, przywłaszczenia albo nieuprawnionego użycia instrumentu płatniczego lub nieuprawnionego dostępu do tego instrumentu, czy wreszcie określić sposób, w jaki użytkownik ma obowiązek powiadomić dostawcę o przypadkach nieautoryzowanych lub nieprawidłowo wykonanych transakcji płatniczych, wraz ze wskazaniem terminu takiego powiadomienia, jak również informacje o odpowiedzialności za nieautoryzowane transakcje płatnicze, przewidzianej w ustawie. Należy również określić, o ile zostało to uzgodnione i zawarte w umowie ramowej – warunki, na których dostawca zastrzega sobie prawo zablokowania instrumentu płatniczego. Ustawodawca zdecydował również, że dostawca ma obowiązek poinformowania o odpowiedzialności za wykonanie transakcji płatniczych, jaka została nałożona na niego przez przepisy ustawy o usługach płatniczych.

Do ostatnich informacji dostarczanych użytkownikowi przez dostawcę należą informacje dotyczące zmian i wypowiedzenia umowy ramowej (w szczególności informacje o okresie obowiązywania umowy ramowej, czy informacje o prawie użytkownika do wypowiedzenia umowy ramowej) oraz określenie procedur rozstrzygania sporów, poprzez powiadomienie o wszelkich klauzulach umownych mających zastosowanie do umowy ramowej, w szczególności dotyczących prawa właściwego dla rozstrzygnięcia sporu i właściwości sądu.

Omówione wyżej informacje, co wymaga ponownego podkreślenia, dostawca jest obowiązany dostarczyć użytkownikowi w odpowiednim czasie przed zawarciem umowy ramowej. Jak już wcześniej wskazano, realizacja tego obowiązku powinna być wykonana przez dostawcę poprzez

dostarczenie tych informacji w postaci papierowej lub na innym trwałym nośniku informacji, z tym że dostarczenie ich przy użyciu poczty elektronicznej jest dopuszczalne jedynie na wniosek użytkownika. Ustawodawca przewidział jednak pewne wyjątki od tej zasady. Po pierwsze dostawca może za zgodą użytkownika wykonać ten obowiązek przez zamieszczenie informacji na stronie internetowej, o ile strona taka umożliwia dostęp do niej przez okres właściwy do celów dostarczania tych informacji i pozwala na odtworzenie przechowywanych informacji w niezmienionej postaci. Po drugie, w sytuacji, gdy umowa ramowa została zawarta na wniosek użytkownika korzystającego ze środków porozumiewania się na odległość, dostawca obowiązany jest dostarczyć użytkownikowi przedmiotowe informacje niezwłocznie po zawarciu umowy ramowej, o ile nie było możliwe ich dostarczenie przed zawarciem umowy.

Warto w tym miejscu podkreślić, że w związku z wejściem w życie w dniu 7 października 2013 r. nowelizacji ustawy o usługach płatniczych zostały nałożone dodatkowe obowiązki informacyjne skierowane do agentów rozliczeniowych. Jak już była o tym mowa przy wyjaśnianiu usług płatniczej *acquiring'u*, agentami rozliczeniowymi są dostawcy prowadzący działalność w zakre-

„Agent rozliczeniowy to dostawca prowadzący działalność w zakresie świadczenia usług związanych z umożliwieniem wykonania transakcji płatniczych, zainicjowanych przez akceptanta lub za jego pośrednictwem – instrumentem płatniczym płatnika.”

sie świadczenia usług związanych z umożliwieniem wykonania transakcji płatniczych, zainicjowanych przez akceptanta lub za jego pośrednictwem, instrumentem płatniczym płatnika. Na żądanie akceptanta, agent rozliczeniowy jest obowiązany przekazać mu informację o pobieranych od niego opłatach. Zgodnie z powołanym przepisem informacja przekazywana akceptantowi przez agenta rozliczeniowego powinna zawierać dane o wysokości opłat oraz ich strukturze, a także wyszczególnienie wszystkich składników, w tym składników przypadających agentowi rozlicze-

niowemu oraz innym podmiotom, wraz ze wskazaniem ich wysokości. Tego typu rozwiązanie ma na celu udostępnienie akceptantom pełnej informacji o kosztach związanych z przyjmowaniem płatności kartą płatniczą.

W przypadku indywidualnej transakcji płatniczej, dokonywanej na podstawie umowy ramowej i zainicjowanej przez płatnika, dostawca dostarcza przed wykonaniem indywidualnej transakcji płatniczej na wniosek płatnika i w odniesieniu do tej konkretnej transakcji płatniczej dokładne informacje dotyczące maksymalnego terminu jej wykonania oraz opłat należnych od płatnika, w tym wyszczególnienie kwot wszystkich opłat. Po obciążeniu rachunku płatniczego płatnika kwotą indywidualnej transakcji płatniczej, a w przypadku gdy płatnik nie korzysta z rachunku płatniczego – po otrzymaniu zlecenia płatniczego, dostawca płatnika jest obowiązany niezwłocznie dostarczyć płatnikowi informacje umożliwiające zidentyfikowanie transakcji płatniczej, i w stosownych przypadkach odbiorcy, a także o kwocie transakcji płatniczej w walucie, w której obciążono rachunek płatniczy płatnika, lub w walucie, w której zostało złożone zlecenie płatnicze oraz o kwocie wszelkich opłat z tytułu transakcji płatniczej i w stosownych przypadkach ich wyszczególnienie, lub informację o odsetkach należnych od płatnika. Ponadto w przypadku gdy transakcja płatnicza wiązała się z przeliczaniem waluty, dostawca jest obowiązany poinformować o kursie walutowym zastosowanym w danej transakcji płatniczej przez dostawcę płatnika oraz

o kwocie transakcji płatniczej po przeliczeniu walut, oraz o dacie waluty zastosowanej przy obciążeniu rachunku lub o dacie otrzymania zlecenia płatniczego. Należy jednak pamiętać, że strony mogą uzgodnić w umowie ramowej, że informacje te dostawca płatnika udostępnia okresowo co najmniej raz w miesiącu, w uzgodniony sposób umożliwiający płatnikowi przechowywanie i odtwarzanie tych informacji w niezmienionej postaci.

Z kolei po wykonaniu indywidualnej transakcji płatniczej dostawca odbiorcy jest obowiązany niezwłocznie dostarczyć odbiorcy informacje umożliwiające odbiorcy zidentyfikowanie transakcji płatniczej oraz, w stosownych przypadkach płatnika, a także wszelkie inne informacje przekazane odbiorcy w związku z wykonaniem transakcji płatniczej. Powinien on również powiadomić o kwocie transakcji płatniczej w walucie, w której uznawany jest rachunek płatniczy odbiorcy oraz o kwocie wszelkich opłat z tytułu transakcji płatniczej, w tym ich wyszczególnienie, lub informację o odsetkach należnych od odbiorcy. Podobnie jak w przypadku informacji dostarczanych płatnikowi przez dostawcę płatnika, tak i w tym przypadku dostawca odbiorcy powinien dostarczyć odbiorcy informacje o zastosowanym przez siebie kursie walutowym w danej transakcji płatniczej oraz informację o kwocie transakcji płatniczej przed przeliczeniem walut, jeżeli transakcja płatnicza wiązała się z przeliczaniem waluty oraz o dacie waluty zastosowanej przy uznaniu rachunku. W przypadku tych informacji ustawodawca również postanowił, że strony mogą uzgodnić w umowie ramowej, że dostawca odbiorcy udostępnia je okresowo co najmniej raz w miesiącu, w uzgodniony sposób umożliwiający odbiorcy przechowywanie i odtwarzanie tych informacji w niezmienionej postaci.

Jak wynika z powyższego, zakres wymaganych informacji w związku z wykonaniem indywidualnej transakcji płatniczej jest w pewnym stopniu zbieżny z zakresem informacji wymaganych od dostawcy w związku z wykonaniem pojedynczej transakcji płatniczej.

We wskazanej wcześniej nowelizacji ustawy o usługach płatniczych wprowadzono również dodatkowe obowiązki związane z wydawaniem kart płatniczych. Otóż wydawca karty płatniczej zobowiązany jest do poinformowania użytkownika o sposobie oznaczenia akceptantów oraz bankomatów i innych miejsc, w których mogą być dokonywane transakcje płatnicze przy użyciu karty płatniczej.

POZOSTAŁE PRAWA I OBOWIĄZKI W ZWIĄZKU ZE ŚWIADCZENIEM USŁUG PŁATNICZYCH

UWAGI WSTĘPNE

Na wstępie części poświęconej prawom i obowiązkom stron umowy o świadczenie usług płatniczych, należy wskazać, że kwestie te w odniesieniu zarówno do użytkownika, jak i dostawcy zostały kompleksowo uregulowane w ustawie o usługach płatniczych. W ustawie ustawodawca przyjął ogólne założenie, że postanowienia umów o usługi płatnicze nie mogą być mniej korzystne dla użytkowników niż jej przepisy, chyba że sama stanowi inaczej. Oznacza to w konsekwencji, że postanowienia umów o usługi płatnicze mniej korzystne dla użytkownika niż przepisy ustawy są nieważne, a zamiast nich zastosowanie znajdują odpowiednie przepisy ustawy o usługach płatniczych. Nie ma zatem żadnych przeszkód, aby ustalić zasady bardziej korzystne dla użytkownika, a także dla niego neutralne, czyli takie, które z jednej strony nie nakładają na niego żadnych dodatkowych obowiązków, a z drugiej strony nie przysparzają mu żadnych dodatkowych uprawnień.

Warto również zaznaczyć, że w przypadku przepisów normujących prawa i obowiązki stron umowy o świadczenie usług płatniczych, podobnie jak ma to miejsce w przypadku obowiązków informacyjnych, ustawodawca zdecydował się na szczególne unormowanie tej kwestii, w sytuacji gdy użytkownikiem nie jest konsument. O czym wcześniej była mowa, konsumentem z punktu widzenia usług płatniczych jest osoba fizyczna korzystająca z usługi płatniczej, która to usługa nie jest związana bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. W przypadku zatem, kiedy użytkownik jest profesjonalnym podmiotem gospodarczym, dostawca i użytkownik mogą uzgodnić, iż nie mają do nich w całości lub w części zastosowania przepisy ustawy o usługach płatniczych regulujące następujące kwestie:

- możliwość uzgodnienia waluty, w której dokonywane są płatności;
- wypowiedzenie umowy ramowej o usługę płatniczą;
- zasady pobierania opłat za dostarczanie informacji wymaganych przez ustawę o usługach płatniczych;
- zasadę pobierania opłaty z tytułu świadczenia usług płatniczych jedynie za okres obowiązywania umowy ramowej;
- możliwość wycofania zgody na realizację transakcji płatniczej przez płatnika;
- odpowiedzialność za wykonanie transakcji płatniczej – w szerokim ujęciu;
- odwołanie zlecenia płatniczego.

Z innych ważnych ogólnych kwestii dotyczących praw i obowiązków związanych z wykonaniem usługi płatniczej pamiętać należy, że płatności są dokonywane w walucie uzgodnionej przez do-

stawcę i użytkownika. Ponadto dostawca nie może pobierać od użytkownika opłat za dostarczenie informacji oraz za zastosowanie środków ochronnych i naprawczych, o których mowa w ustawie, z zastrzeżeniem dwóch wyjątków, o których będzie mowa w części poświęconej szczegółowemu obowiązkowi związanym z wykonaniem określonych usług finansowych. Warto również zanotować, że opłaty z tytułu świadczenia usług płatniczych pobierane okresowo są należne dostawcy jedynie za okres obowiązywania umowy ramowej, a opłaty uiszczone z góry podlegają proporcjonalnemu zwrotowi. Kolejną istotną zasadą jest reguła, zgodnie z którą jeżeli transakcja płatnicza nie wiąże się z przeliczaniem waluty, płatnik i odbiorca zgodnie ponoszą opłaty określone w umowie zawartej przez każdego z nich ze swoim dostawcą. Dla ułatwienia zrozumienia tego mechanizmu można posłużyć się przykładem wykonywania transakcji przy użyciu karty płatniczej. W takiej sytuacji posiadacz karty płatniczej i akceptant ponoszą opłaty określone w umowie, odpowiednio z wydawcą karty płatniczej i agentem rozliczeniowym.

Pozostając przy temacie opłaty warto przybliżyć znaczenie dwóch występujących przy korzystaniu z kart płatniczych określić, a mianowicie opłaty interchange oraz opłaty surcharge.

Opłata interchange to kwota pieniędzy pobierana od agenta rozliczeniowego obsługującego akceptanta, który akceptuje płatność instrumentem płatniczym (np. kartą płatniczą) i przetransferowana do wydawcy tej karty płatniczej.

Opłata surcharge to dodatkowa opłata pobierana przez akceptanta za płatność instrumentem płatniczym (np. kartą płatniczą), w celu pokrycia faktycznie poniesionych przez odbiorcę kosztów.

Dodatkowe obowiązki powstają również w przypadku śmierci użytkownika będącego stroną umowy obejmującej wydanie instrumentu płatniczego lub prowadzenie rachunku płatniczego. W takiej sytuacji dostawca, w zakresie nieuregulowanym w ustawie Prawo bankowe oraz ustawie o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, jest obowiązany wypłacić z tego instrumentu lub rachunku:

- kwotę wydatkowaną na koszty pogrzebu użytkownika osobie, która przedstawiła rachunki stwierdzające wysokość poniesionych przez nią kosztów, w wysokości nieprzekraczającej kosztów urządzenia pogrzebu zgodnie ze zwyczajami przyjętymi w danym środowisku;
- kwotę równą wpłatom na instrument płatniczy lub rachunek płatniczy, dokonanych przez organ wypłacający świadczenie z ubezpieczenia lub zabezpieczenia społecznego albo uposażenie w stanie spoczynku, które nie przysługiwały za okres po śmierci użytkownika, wskazaną we wniosku organu wypłacającego to świadczenie lub uposażenie, skierowanym do dostawcy wraz z podaniem danych identyfikujących instrument płatniczy lub rachunek płatniczy, na który dokonano wpłat.

W przypadku jednak, gdy przed otrzymaniem wniosku organu wypłacającego świadczenie lub uposażenie, dostawca dokonał z instrumentu płatniczego lub rachunku płatniczego wypłat innym osobom współuprawnionym z umowy obejmującej wydanie instrumentu płatniczego lub prowadzenie rachunku płatniczego, które to wypłaty nie pozwalają zrealizować wniosku w całości

lub części jest on zwolniony od wypłaty pełnej lub częściowej kwoty, o której mowa powyżej. Ponadto dostawca, na pisemne żądanie organu wypłacającego świadczenie z ubezpieczenia społecznego lub zaopatrzenia emerytalnego albo uposażenie w stanie spoczynku, jest obowiązany do sporządzania i przekazywania danych umożliwiających identyfikację osoby współuprawnionej z umowy obejmującej wydanie instrumentu płatniczego lub prowadzenie rachunku płatniczego, na który zostały przekazane świadczenia lub uposażenia za okres po śmierci świadczeniobiorcy. Przekazywane dane mogą obejmować jedynie imię i nazwisko, numer PESEL oraz adres miejsca zamieszkania osoby współuprawnionej.

AUTORYZACJA TRANSAKCJI PŁATNICZYCH

Zgodnie z ustawą o usługach płatniczych transakcję płatniczą uważa się za autoryzowaną, jeżeli płatnik wyraził zgodę na wykonanie transakcji płatniczej w sposób przewidziany w umowie między płatnikiem a jego dostawcą.

Zgoda może przy tym dotyczyć także kolejnych transakcji płatniczych. Powinna być ona udzielona przez płatnika przed wykonaniem transakcji płatniczej albo kolejnych transakcji płatniczych, chyba że płatnik i jego dostawca uzgodnili, że zgoda może zostać udzielona także po ich wykonaniu. Istotne jest, że płatnik może w każdej chwili wycofać zgodę, nie później jednak niż do momentu, w którym zlecenie płatnicze stało się nieodwołalne. Jeżeli zgoda dotyczy kolejnych

transakcji płatniczych, płatnik, wycofując zgodę, może zastrzec, iż wycofanie dotyczy wszystkich niewykonanych transakcji płatniczych.

Należy zwrócić uwagę, że w ustawie o usługach płatniczych został także określony moment otrzymania zlecenia płatniczego. Jest to chwila, z którą zlecenie przekazane bezpośrednio przez płatnika lub pośrednio przez odbiorcę albo za jego pośrednictwem zostało otrzymane przez dostawcę płatnika. W przypadku, gdy dostawca płatnika otrzymuje zlecenie płatnicze w dniu niebędącym dla tego dostawcy dniem roboczym, uznaje się, że zlecenie zostało otrzymane pierwszego dnia roboczego po tym dniu. Ponadto w myśl przepisów ustawy o usługach płatniczych, instytucja płatnicza, tak jak każdy inny dostawca może ustalić nieprzekraczalny, przypadający pod koniec dnia roboczego moment, po którym otrzymane zlecenia płatnicze uznaje się za otrzymane pierwszego dnia roboczego po tym dniu. Przez dzień roboczy należy rozumieć dzień roboczy odpowiednio dostawcy płatnika lub dostawcy odbiorcy. Opisana kwestia ma istotne znaczenie z punktu widzenia określonych w ustawie terminów realizacji zlecenia płatniczego, o których będzie mowa w części poświęconej czasowi wykonania transakcji płatniczej i dacie waluty.

Wracając do kwestii autoryzacji transakcji płatniczej, warto zwrócić uwagę, że w ustawie o usługach płatniczych w zakresie autoryzacji transakcji płatniczych zostały uregulowane mechanizmy ostrożnościowe, które mają na celu zminimalizowanie ryzyka wystąpienia nieautoryzowanej transakcji płatniczej lub zminimalizowanie jej negatywnych następstw. Do **mechanizmów ostrożnościowych** przewidzianych w ustawie należy limit dla transakcji płatniczych wykonywanych z pomocą instrumentu płatniczego, blokowanie instrumentu płatniczego, obowiązki ostrożnościowe użytkownika instrumentu płatniczego, obowiązki ostrożnościowe wydawcy instrumentu płatniczego oraz obowiązek niezwłocznego powiadomienia o nieautoryzowanych, niewykonanych

lub nienależycie wykonanych transakcjach płatniczych. Poniżej przedstawione zostaną zasady działania tych mechanizmów.

W pierwszym z wymienionych mechanizmów, ustawodawca przewidział, że w przypadku, gdy do udzielania zgody używany jest określony instrument płatniczy, płatnik i jego dostawca mogą uzgodnić limity wydatków dla transakcji płatniczych wykonanych za pomocą tego instrumentu płatniczego. Najczęściej w praktyce spotykanym przykładem tego mechanizmu jest tzw. **dzienny limit wypłat na karcie płatniczej**. Zastosowanie takiego limitu dziennego oznacza, że posiadacz karty płatniczej dokonując transakcji może dokonywać transakcji kartą płatniczą danego dnia jedynie do kwoty ustalonego limitu. Nie będzie zatem możliwe dokonanie tego dnia transakcji na kwotę wyższą niż limit, bowiem dzienny limit wydatków został wyczerpany.

Kolejnym mechanizmem ostrożnościowym jest, jak już wcześniej wspomniano, **blokada instrumentu płatniczego**. I tak, w umowie ramowej można zastrzec prawo dostawcy do blokowania instrumentu płatniczego z uzasadnionych przyczyn związanych z bezpieczeństwem instrumentu płatniczego, w związku z podejrzeniem nieuprawnionego użycia instrumentu płatniczego lub umyślnego doprowadzenia do nieautoryzowanej transakcji płatniczej lub z powodu zwiększenia ryzyka utraty przez płatnika zdolności kredytowej wymaganej dla danego instrumentu płatniczego, gdy korzystanie z instrumentu płatniczego jest związane z korzystaniem przez płatnika z udzielonego mu kredytu. Ważne jednak, że dostawca powinien poinformować płatnika, w uzgodniony sposób, o zablokowaniu instrumentu płatniczego przed zablokowaniem tego instrumentu, a jeżeli nie jest to możliwe – niezwłocznie po jego zablokowaniu. Nie dotyczy to przypadków, gdy przekazanie informacji o zablokowaniu instrumentu byłoby nieuzasadnione ze względów bezpieczeństwa lub zabronione na mocy odrębnych przepisów. W przypadku odpadnięcia przestanków do utrzymywania blokady, dostawca ma obowiązek odblokować instrument płatniczy albo zastąpić go nowym.

Do obowiązków ostrożnościowych spoczywających na użytkowniku zaliczyć należy przede wszystkim **obowiązek korzystania z instrumentu płatniczego zgodnie z umową ramową**, przy czym warto w tym miejscu przypomnieć, że w umowie ramowej dotyczącej danego instrumentu płatniczego powinny zostać zawarte postanowienia dotyczące środków ochronnych i naprawczych. W celu zadośćuczynienia temu obowiązkowi, użytkownik, z chwilą otrzymania instrumentu płatniczego, podejmuje niezbędne środki służące zapobieżeniu naruszeniu indywidualnych zabezpieczeń tego instrumentu, w szczególności jest obowiązany do przechowywania instrumentu płatniczego z zachowaniem należytej staranności oraz nieudostępniania go osobom nieuprawnionym. Ponadto na użytkowniku ciąży obowiązek niezwłocznego zgłaszania dostawcy lub podmiotowi wskazanemu przez dostawcę stwierdzenia utraty, kradzieży, przywłaszczenia albo nieuprawnionego użycia instrumentu płatniczego lub nieuprawnionego dostępu do tego instrumentu.

Jak wcześniej wspomniano, również w stosunku do dostawcy zostały przewidziane obowiązki ostrożnościowe. Przede wszystkim dostawca wydający instrument płatniczy jest obowiązany do zapewnienia, że indywidualne zabezpieczenia instrumentu płatniczego nie są dostępne dla osób innych niż użytkownik uprawniony do korzystania z tego instrumentu. Jak widać również na wydawcę instrumentu płatniczego został nałożony obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa

indywidualnym zabezpieczeniom karty płatniczej. Kolejnym mechanizmem jest zakaz wysyłania niezamówionego instrumentu płatniczego, z wyjątkiem sytuacji, w których instrument płatniczy otrzymany przez użytkownika podlega wymianie, ponieważ w tej sytuacji użytkownik może spodziewać się otrzymania nowego instrumentu (np. karty płatniczej) skoro instrument płatniczy podlega wymianie (np. ze względu na upływ daty ważności tego instrumentu). Dostawca jest także obowiązany do zapewnienia stałej dostępności odpowiednich środków pozwalających użytkownikowi na dokonanie zgłoszenia utraty, kradzieży, przywłaszczenia albo nieuprawnionego użycia instrumentu płatniczego lub nieuprawnionego dostępu do tego instrumentu, a także wystąpienia z wnioskiem o odblokowanie albo zastąpienie zablokowanego instrumentu płatniczego nowym. Dostawca musi również zapewnić działanie procedur pozwalających na udowodnienie dokonania zgłoszenia, o którym mowa była wcześniej, na wniosek złożony przez użytkownika w terminie 18 miesięcy od dnia dokonania zgłoszenia. Ponadto po dokonaniu tego zgłoszenia, wydawca instrumentu płatniczego powinien podjąć niezbędne środki, które sprawią, że osoba nieuprawniona nie będzie mogła korzystać z tego instrumentu. Bardzo ważną kwestią z punktu widzenia interesu użytkownika, jest przyjęte przez ustawodawcę domniemanie prawne, **że ryzyko związane z wystaniem płatnikowi instrumentu płatniczego lub jego indywidualnych zabezpieczeń ponosi właśnie dostawca.**¹⁵

Ostatnim z przewidzianych w ustawie o usługach płatniczych mechanizmów ostrożnościowych jest nałożenie na posiadacza instrumentu płatniczego obowiązku niezwłocznego powiadomienia o nieautoryzowanych, niewykonanych lub nienależycie wykonanych transakcjach płatniczych. Co prawda obowiązek ten jest kierowany do użytkownika, ale ze względu na jego ważkość winien być on traktowany jako odrębny instrument ostrożnościowy. Zgodnie z tym obowiązkiem użytkownik jest zobowiązany do niezwłocznego powiadomienia dostawcy o stwierdzonych nieautoryzowanych, niewykonanych lub nienależycie wykonanych transakcjach płatniczych. Jeżeli jednak użytkownik nie dokona powiadomienia, to w terminie 13 miesięcy od dnia obciążenia rachunku płatniczego albo od dnia, w którym transakcja miała być wykonana, roszczenia użytkownika względem dostawcy z tytułu nieautoryzowanych, niewykonanych lub nienależycie wykonanych transakcji płatniczych, wygasają. Jednakże w przypadku, gdy użytkownik nie korzysta z rachunku płatniczego, termin ten liczy się od dnia wykonania nieautoryzowanych lub nienależycie wykonanych transakcji płatniczych albo od dnia, w którym transakcja płatnicza miała być wykonana. Roszczenia użytkownika, pomimo nie dokonania powiadomienia, nie wygasają w sytuacji, gdy dostawca nie udostępnił informacji o transakcji płatniczej zgodnie z przepisami ustawy o usługach płatniczych. Jest to o tyle uzasadnione, że trudno byłoby wymagać od użytkownika stwierdzenia i zgłoszenia transakcji płatniczej nieautoryzowanej, niewykonanej lub wykonanej nienależycie, w sytuacji, gdy nie miał on informacji o wykonaniu tej transakcji.

Bardzo istotną kwestią zawartą w ustawie o usługach płatniczych jest uregulowanie przez prawodawcę ciężaru dowodowego oraz zakresu dowodzenia w przypadku spraw wynikłych w związku z szeroko pojętą autoryzacją transakcji płatniczej. Zgodnie z przepisami ustawy ciężar udowodnienia, że transakcja płatnicza była autoryzowana przez użytkownika lub, że została wykonana

¹⁵ Szerzej: Ł. Obzejta, *Odpowiedzialność wydawcy karty płatniczej za nieautoryzowane transakcje kartą płatniczą*, ABC nr 17456.

prawidłowo, spoczywa na dostawcy tego użytkownika. Jednocześnie wykazanie przez dostawcę zarejestrowanego użycia instrumentu płatniczego nie jest wystarczające do udowodnienia, że transakcja płatnicza została przez użytkownika autoryzowana. Dostawca jest obowiązany przedstawić inne okoliczności wskazujące na autoryzację transakcji płatniczej przez płatnika albo okoliczności wskazujące na fakt, że płatnik umyślnie doprowadził do nieautoryzowanej transakcji płatniczej, albo umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa dopuścić się naruszenia co najmniej jednego z ciążących na nim obowiązków ostrożnościowych.

Kolejną wyjątkowo istotną kwestią z zakresu regulacji zasad odpowiedzialności za nieautoryzowane transakcje płatnicze kartą płatniczą jest zagadnienie obowiązku zwrotu kwoty nieautoryzowanej transakcji. W przypadku wystąpienia nieautoryzowanej transakcji płatniczej, o ile nastąpiło zgłoszenie tego faktu w terminie określonym w ustawie, dostawca płatnika jest obowiązany niezwłocznie zwrócić płatnikowi kwotę nieautoryzowanej transakcji płatniczej, a w przypadku gdy płatnik korzysta z rachunku płatniczego, przywrócić obciążony rachunek płatniczy do stanu, jaki istniałby, gdyby nie miała miejsca nieautoryzowana transakcja płatnicza. Jednakże płatnik odpowiada za nieautoryzowane transakcje płatnicze do wysokości równowartości w walucie polskiej 150 euro, ustalonej przy zastosowaniu kursu średniego ogłaszanego przez NBP obowiązującego w dniu wykonania transakcji, jeżeli nieautoryzowana transakcja jest skutkiem postużenia się utraconym przez płatnika albo skradzionym instrumentem płatniczym lub przywłaszczenia instrumentu płatniczego lub jego nieuprawnionego użycia w wyniku naruszenia przez płatnika obowiązku zawiadomienia, o którym mowa była wcześniej. Płatnik może również ponieść odpowiedzialność w pełnej wysokości, jeżeli doprowadził do nich umyślnie albo w wyniku umyślnego lub będącego skutkiem rażącego niedbalstwa naruszenia co najmniej jednego z obowiązków ostrożnościowych (w tym przypadku jest mowa o rażącym naruszeniu).

Warto zapamiętać, że po dokonaniu zgłoszenia dostawcy lub podmiotowi wskazanemu przez dostawcę stwierdzenia utraty, kradzieży, przywłaszczenia albo nieuprawnionego użycia instrumentu płatniczego lub nieuprawnionego dostępu do tego instrumentu, płatnik nie odpowiada za nieautoryzowane transakcje płatnicze, chyba że doprowadził on umyślnie do nieautoryzowanej transakcji. Ponadto, w przypadku gdy dostawca, wbrew ciążącym na nim obowiązkach, nie zapewnia odpowiednich środków umożliwiających dokonanie w każdym czasie przedmiotowego zgłoszenia, płatnik nie odpowiada za nieautoryzowane transakcje płatnicze, chyba że płatnik doprowadził umyślnie do nieautoryzowanej transakcji.

Ustawa o usługach płatniczych umożliwia płatnikowi żądanie od dostawcy zwrotu kwoty transakcji autoryzowanej. Zgodnie z jej przepisami płatnik (np. posiadacz karty płatniczej) może żądać od dostawcy (w tym przypadku wydawcy karty płatniczej) zwrotu kwoty autoryzowanej transakcji płatniczej zainicjowanej przez akceptanta lub za jego pośrednictwem, która została już wykonana, jeżeli w momencie autoryzacji nie została określona dokładna kwota transakcji płatniczej oraz kwota transakcji płatniczej jest wyższa niż kwota, jakiej płatnik mógł się spodziewać, uwzględniając rodzaj i wartość wcześniejszych transakcji płatnika, postanowienia jego umowy ramowej i istotne dla sprawy okoliczności (oba te warunki muszą być spełnione równocześnie). Zwrot obejmuje pełną kwotę wykonanej transakcji płatniczej. Na żądanie dostawcy płatnik jest obowiązany przedstawić okoliczności faktyczne wskazujące na spełnienie wymienionych wcześniej przesłanek

zwrotu. Dla wykazania zaistnienia drugiej z wymienionych przesłanek, a mianowicie w przypadku gdy kwota transakcji płatniczej jest wyższa niż kwota, jakiej płatnik mógł się spodziewać, płatnik nie może powoływać się na przyczyny związane z wymianą waluty, jeżeli do ustalenia kursu walutowego został zastosowany referencyjny kurs walutowy, uzgodniony z jego dostawcą.

Warto zaznaczyć, że w sytuacji gdy umowa ramowa płatnika i jego dostawcy przewiduje wykonywanie usługi polecenia zapłaty, strony w umowie ramowej mogą ustalić, że płatnikowi przysługuje od jego dostawcy zwrot kwoty autoryzowanej transakcji, nawet jeżeli nie są spełnione wskazane warunki. Ponadto w umowie ramowej płatnika i jego dostawcy można postanowić, że płatnik nie ma prawa do zwrotu kwoty autoryzowanej transakcji zainicjowanej przez odbiorcę, gdy płatnik udzielił zgody na wykonanie transakcji płatniczej bezpośrednio swojemu dostawcy lub informacja o przyszłej transakcji płatniczej została dostarczona płatnikowi przez dostawcę lub odbiorcę, w uzgodniony sposób, na co najmniej 4 tygodnie przed terminem wykonania zlecenia lub była udostępniana płatnikowi przez dostawcę lub odbiorcę, w uzgodniony sposób, przez okres co najmniej 4 tygodni przed terminem wykonania zlecenia.

O zwrot kwoty transakcji autoryzowanej płatnik może wystąpić w terminie 8 tygodni od dnia obciążenia rachunku płatniczego, a w przypadku gdy nie korzysta z rachunku płatniczego – od dnia wykonania transakcji płatniczej. W terminie 10 dni roboczych od dnia otrzymania żądania zwrotu, dostawca dokonuje zwrotu pełnej kwoty transakcji płatniczej albo podaje uzasadnienie odmowy dokonania zwrotu, wskazując organy, do których płatnik może zgodnie z przepisami prawa złożyć skargę, jeżeli nie zgadza się z przedstawionym uzasadnieniem. W przypadku jednak, gdy z umowy ramowej płatnika i jego dostawcy przewiduje wykonywanie usługi polecenia zapłaty wynika, że płatnikowi przysługuje od jego dostawcy zwrot kwoty autoryzowanej transakcji, nawet bez spełnienia wynikających z ustawy przesłanek, o których była wcześniej mowa, dostawca nie może odmówić dokonania zwrotu.

ZLECENIA PŁATNICZE I KWOTY TRANSAKcji PŁATNICZYCH

Moment otrzymania zlecenia płatniczego to moment, w którym zlecenie przekazane bezpośrednio przez płatnika lub pośrednio przez odbiorcę albo za jego pośrednictwem zostało otrzymane przez dostawcę płatnika. W przypadku jednak, gdy dostawca płatnika otrzymuje zlecenie płatnicze w dniu niebędącym dla tego dostawcy dniem roboczym, uznaje się, że zlecenie zostało otrzymane pierwszego dnia roboczego po tym dniu.

Zgodnie z przepisami ustawy o usługach płatniczych dostawca usług płatniczych może ustalić nieprzekraczalny, przypadający pod koniec dnia roboczego moment, po którym otrzymane zlecenia płatnicze, uznaje się za otrzymane pierwszego dnia roboczego po tym dniu. Przez **dzień roboczy** należy rozumieć *dzień roboczy odpowiednio dostawcy płatnika lub dostawcy odbiorcy*.

Jeżeli użytkownik inicjujący zlecenie płatnicze i dostawca uzgodnią, że wykonanie zlecenia płatniczego rozpoczyna się:

- 1) określonego dnia;
- 2) pod koniec wskazanego okresu;

3) w dniu, w którym płatnik przekazał dostawcy do dyspozycji środki pieniężne na wykonanie zlecenia płatniczego

wówczas za moment otrzymania zlecenia uznaje się początek dnia, o którym mowa w pkt 1, albo dnia będącego ostatnim dniem okresu, o którym mowa w pkt 2, albo dnia, o którym mowa w pkt 3.

Dostawca płatnika nie może odmówić wykonania autoryzowanego zlecenia płatniczego inicjowanego przez płatnika albo odbiorcę lub za jego pośrednictwem, chyba że nie zostały spełnione przez płatnika postanowienia umowy pomiędzy dostawcą a użytkownikiem lub możliwość albo obowiązek odmowy wynika z odrębnych przepisów. W przypadku, gdy dostawca odmawia wykonania zlecenia płatniczego, jest obowiązany powiadomić użytkownika w najbliższym możliwym terminie o odmowie, a jeżeli to możliwe także o przyczynach odmowy oraz o procedurze sprostowania błędów, które spowodowały odmowę, chyba że powiadomienie takie jest niedopuszczalne z mocy odrębnych przepisów. Powiadomienie to powinno nastąpić nie później niż w określonych w ustawie terminach do uznania rachunku płatniczego dostawcy odbiorcy kwotą transakcji płatniczej zainicjowanej przez płatnika oraz terminu na przekazanie zlecenia płatniczego zainicjowanego przez odbiorcę lub za jego pośrednictwem dostawcy płatnika. Sposób ustalania tych terminów zostanie przedstawiony w dalszej części rozdziału. Należy podkreślić, że strony mogą zastrzec w umowie, że dostawca ma prawo pobierać opłaty za powiadomienie, w przypadku gdy odmowa wykonania zlecenia płatniczego była uzasadniona.

Użytkownik nie może odwołać zlecenia płatniczego od chwili jego otrzymania przez dostawcę płatnika. Jeżeli transakcja płatnicza jest inicjowana przez odbiorcę lub za jego pośrednictwem, płatnik nie może odwołać zlecenia płatniczego po przekazaniu zlecenia płatniczego odbiorcy lub po udzieleniu przez płatnika zgody odbiorcy na wykonanie transakcji płatniczej. W przypadku polecenia zapłaty płatnik może odwołać zlecenie płatnicze, z zachowaniem prawa do zwrotu kwoty transakcji płatniczej, nie później niż do końca dnia roboczego poprzedzającego uzgodniony dzień obciążenia rachunku płatniczego. W przypadku, gdy użytkownik inicjujący zlecenie płatnicze i dostawca uzgodnią, że wykonanie zlecenia płatniczego rozpoczyna się określonego dnia, pod koniec wskazanego okresu lub w dniu, w którym płatnik przekazał do dyspozycji środki pieniężne na wykonanie zlecenia płatniczego, użytkownik może odwołać zlecenie płatnicze nie później niż do końca dnia roboczego poprzedzającego uzgodniony dzień. Po upływie wskazanych terminów zlecenie płatnicze można odwołać, aczkolwiek jest to możliwe wyłącznie, jeżeli uzgodnią to między sobą użytkownik i jego dostawca. Dla dokonania odwołania zlecenia w tym trybie może być jednak potrzebna zgoda odbiorcy, w przypadkach wskazanych w ustawie. Będzie to miało miejsce w sytuacji, gdy transakcja płatnicza została zainicjowana przez odbiorcę lub za jego pośrednictwem oraz w przypadku odwołania zlecenia płatniczego przez płatnika, z zachowaniem prawa do zwrotu kwoty transakcji płatniczej. Co ważne – jeżeli zostało to uzgodnione w umowie, dostawca może pobierać opłatę za odwołanie zlecenia.

Ustawa o usługach płatniczych przewiduje, co do zasady, że zarówno dostawca płatnika, jak i dostawca odbiorcy nie mogą pomniejszać kwoty transakcji płatniczej o opłaty należne w związku z jej wykonaniem ani o inne należności. Obowiązek ten ciąży również na wszelkich innych podmiotach pośredniczących w wykonaniu transakcji płatniczej. Przepis ten gwarantuje, że kwota

transakcji płatniczej, do której płatnik dotrze do odbiorcy, niepomniejszona o wskazane w ustawie opłaty i należności. Ustawa przewiduje jednak wyjątek od tej zasady w odniesieniu do odbiorcy i jego dostawcy. Otóż umowa między odbiorcą i jego dostawcą może przewidywać, że dostawca udostępni odbiorcy kwotę transakcji płatniczej pomniejszoną o pobierane opłaty. Dostawca obowiązany jest wówczas do podania w informacji o transakcji płatniczej pełnej kwoty transakcji płatniczej oraz pobranych opłat. Warto też wskazać, że przedstawiona zasada, włączając w to opisany wyjątek, nie wyłącza dopuszczalności potrącenia przez dostawcę z kwoty transakcji płatniczej kwoty wynikającej ze zobowiązań podatkowych oraz składek na ubezpieczenie zdrowotne związanych z tą transakcją płatniczą. Gdyby jednak zdarzyło się, że z kwoty transakcji płatniczej zainicjowanej przez płatnika zostały pobrane jakiegokolwiek inne należności niż określone powyżej, wówczas dostawca płatnika jest zobowiązany doprowadzić do otrzymania przez odbiorcę pełnej kwoty transakcji płatniczej.

CZAS WYKONANIA TRANSAKЦИИ PŁATNICZEJ I DATA WALUTY

Zgodnie z zasadą przyjętą w ustawie o usługach płatniczych dostawca płatnika jest obowiązany doprowadzić do uznania rachunku płatniczego dostawcy odbiorcy kwotą transakcji płatniczej zainicjowanej przez płatnika nie później niż do końca następnego dnia roboczego po otrzymaniu zlecenia (tzw. zasada „D+1”). Termin ten może zostać przedłużony o jeden dzień roboczy, w przypadku gdy dostawca płatnika otrzymał zlecenie płatnicze w postaci papierowej (tzw. zasada „D+2”). Jest to wyjątkowo istotna kwestia, zarówno dla dostawców usług płatniczych (w tym oczywiście instytucji płatniczych), jak i dla ich klientów, bowiem ma ona na celu zapewnienie szybkiej realizacji zlecenia płatniczego. Zasada ta znajduje zastosowanie do krajowych transakcji płatniczych, wykonywanych w polskiej walucie lub walucie euro, jak i transakcji płatniczych obejmujących nie więcej niż jedno przeliczenie waluty między:

- euro a walutą polską, jeżeli przeliczenie waluty jest dokonane w Rzeczypospolitej Polskiej,
- euro a walutą innego niż Rzeczypospolita Polska państwa członkowskiego spoza obszaru euro, jeżeli przeliczenie waluty jest dokonane w tym państwie członkowskim,
- euro a walutą polską lub euro a walutą innego niż Rzeczypospolita Polska państwa członkowskiego spoza obszaru euro, dokonywanego w państwie członkowskim z obszaru euro, w przypadku przelewów transgranicznych zainicjowanych w euro.

Kolejną regułą jest, że dostawca odbiorcy przekazuje zlecenie płatnicze zainicjowane przez odbiorcę lub za jego pośrednictwem dostawcy płatnika w terminie uzgodnionym między odbiorcą a jego dostawcą, umożliwiając w przypadku transakcji polecenia zapłaty rozrachunek tej transakcji w uzgodnionym terminie płatności. Zasadę tę stosuje się odpowiednio do transakcji płatniczych kartą płatniczą lub podobnym instrumentem płatniczym zainicjowanych przez odbiorcę. Najłatwiej będzie wyjaśnić działanie tego mechanizmu na przykładzie. W tym celu posłużymy się usługą świadczoną przy użyciu karty płatniczej. W tej sytuacji agent rozliczeniowy zobowiązany jest przekazać zlecenie płatnicze zainicjowane przez posiadacza karty płatniczej za pośrednictwem akceptanta, wydawcy karty płatniczej, w terminie uzgodnionym z akceptantem. Natomiast termin przekazania akceptantowi kwoty transakcji płatniczej powinien zostać określony pomiędzy agentem rozliczeniowym i akceptantem.

Różnica pomiędzy tymi dwoma opisanymi terminami wynika z faktu, że pierwsza z zasad dotyczy przekazania kwoty transakcji płatniczej, a druga z nich zlecenia płatniczego.

Warto zaznaczyć, że w przypadku, gdy odbiorca nie posiada rachunku płatniczego u dostawcy, środki pieniężne są udostępniane odbiorcy przez dostawcę, który otrzymuje środki pieniężne dla odbiorcy, w terminie określonym na podstawie jednej z omówionych wyżej zasad, w zależności od tego czy mamy do czynienia z transakcją płatniczą, czy też ze zleceniem płatniczym. Ponadto w przypadku dokonania wpłaty gotówki na swój lub cudzy rachunek płatniczy, u dostawcy prowadzącego ten rachunek płatniczy w walucie tego rachunku płatniczego, wpłacona kwota jest udostępniana na tym rachunku niezwłocznie po otrzymaniu środków pieniężnych, nie później niż w tym samym dniu roboczym, oraz otrzymuje datę waluty z chwilą wpłaty, z tym że jeżeli wpłacającym jest podmiot niebędący konsumentem, udostępnienie środków pieniężnych na rachunku z datą waluty nie może nastąpić później niż następnego dnia roboczego po otrzymaniu środków pieniężnych.

Dostawca odbiorcy uznaje rachunek płatniczy odbiorcy kwotą transakcji płatniczej z datą waluty tego dnia roboczego, w którym rachunek dostawcy odbiorcy został uznany kwotą transakcji płatniczej. Niezwłocznie po uznaniu tą kwotą rachunku dostawcy odbiorcy udostępnia on kwotę transakcji płatniczej odbiorcy, z tym że do transakcji płatniczych inicjowanych przez odbiorcę lub za jego pośrednictwem dostawca odbiorcy lub odbiorca mogą uzgodnić dłuższy termin wykonania tego obowiązku. Obciążenie rachunku płatniczego płatnika kwotą transakcji płatniczej następuje z datą waluty nie wcześniejszą niż moment, w którym rachunek ten został faktycznie obciążony kwotą transakcji płatniczej. Przekładając powyższe na transakcję wykonywaną kartą płatniczą będzie to oznaczało, że agent rozliczeniowy jest obowiązany uznać rachunek płatniczy akceptanta kwotą transakcji płatniczej z datą waluty tego dnia roboczego, w którym rachunek agenta rozliczeniowego został uznany kwotą tej transakcji. Następnie jest on obowiązany udostępnić akceptantowi kwotę transakcji płatniczej niezwłocznie po uznaniu tą kwotą rachunku agenta rozliczeniowego, przy czym agent rozliczeniowy i akceptant mogą uzgodnić dłuższy termin wykonania transakcji płatniczych. Natomiast obciążenie rachunku płatniczego posiadacza karty płatniczej musi nastąpić z datą waluty nie wcześniejszą niż moment faktycznego obciążenia tego rachunku kwotą transakcji płatniczej.

SZCZEGÓLNE OBOWIĄZKI ZWIĄZANE Z UŻYTKOWANIEM KART PŁATNICZYCH

Poza omówionymi wcześniej prawami i obowiązkami w zakresie dostarczania usług płatniczych i korzystania z nich, które w odpowiednim zakresie znajdują zastosowanie do wykonywania transakcji przy użyciu karty płatniczej, ustawodawca dokonując nowelizacji ustawy o usługach płatniczych, która weszła w życie z dniem 7 października 2013 r., zdecydował się na wprowadzenie rozdziału poświęconego szczególnie prawom i obowiązkom związanym z tym instrumentem.

Przed wszystkim umowa w zakresie, w jakim obejmuje wydanie karty płatniczej, powinna określać czy karta jest wydawana na okaziciela, czy też na rzecz oznaczonej osoby. Ponadto posiadacz karty płatniczej uprawniony jest do odstąpienia od umowy ramowej w zakresie, w jakim obejmuje ona wydanie karty płatniczej. Następuje to jednak pod pewnymi warunkami. Otóż posiadacz może odstąpić od umowy w powyższym zakresie w terminie 14 dni od dnia otrzymania pierw-

szej karty płatniczej, o ile nie dokonał żadnej transakcji płatniczej przy użyciu tej karty. W takim przypadku wydawca zwraca posiadaczowi kwotę poniesionych opłat. Wydawca może jednak obciążyć posiadacza kosztami związanymi z wydaniem karty płatniczej, w zakresie przewidzianym w umowie. Podkreślenia wymaga, że mowa tu o odstąpieniu od umowy ramowej w zakresie, w jakim obejmuje ona wydanie karty płatniczej. Nie można przecież wykluczyć, i tak jest zresztą najczęściej, że przedmiotem umowy ramowej zawartej z użytkownikiem mogą być także inne usługi płatnicze. Jeżeli zatem przedmiotem umowy ramowej są również inne usługi płatnicze, odstąpienie od niej w zakresie usługi związanej z kartą płatniczą nie oznacza zakończenia umowy w zakresie tych pozostałych usług. Nawiązując do kwestii umowy ramowej, należy podkreślić, że umowa w zakresie, w jakim obejmuje wydanie karty płatniczej, powinna jednoznacznie określać, czy karta jest wydawana na okaziciela, czy też na rzecz oznaczonej osoby.

Warto zaznaczyć, że użytkownik, a zatem zarówno płatnik jak i akceptant, może upoważnić wydawcę karty płatniczej do wykonywania jego praw jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, przy czym wydawca karty płatniczej może wykonywać prawa dwóch lub więcej pokrzywdzonych w postępowaniu karnym, jeżeli ich interesy nie pozostają w sprzeczności. W przypadku skorzystania z tego uprawnienia, na wydawcę karty płatniczej został nałożony obowiązek działania z zachowaniem najwyższej staranności. Celem tej regulacji jest zagwarantowanie w miarę możliwości posiadaczowi i akceptantowi karty płatniczej fachowej pomocy prawnej w sprawach dotyczących przestępstw związanych z bezprawnym wykorzystaniem jego karty płatniczej, efektem czego mogłoby być pokrzywdzenie posiadacza karty płatniczej. Regulacja ta ma również na celu uproszczenie postępowania karnego. Podobny cel leżał u podstaw wprowadzenia możliwości upoważnienia agenta rozliczeniowego przez akceptanta do wykonywania praw akceptanta jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym.

Pozostając przy temacie kart płatniczych warto, przynajmniej w pewnym zakresie, przybliżyć obowiązki i prawa dotyczące akceptanta i agenta rozliczeniowego, jakie określa ustawa o usługach płatniczych. Jak już wcześniej wskazywano agent rozliczeniowy to dostawca prowadzący działalność w zakresie świadczenia usług płatniczych w zakresie **acquiring-u**, który polega na *umożliwianiu wykonania transakcji płatniczych, zainicjowanych przez akceptanta lub za jego pośrednictwem, instrumentem płatniczym płatnika, w szczególności na obsłudze autoryzacji, przesyłaniu do wydawcy karty płatniczej lub systemów płatności zleceń płatniczych płatnika lub akceptanta, mających na celu przekazanie akceptantowi należnych mu środków, z wyłączeniem czynności polegających na jej rozliczaniu i rozrachunku w ramach systemu płatności w rozumieniu ustawy o ostateczności rozrachunku. Z kolei **akceptant** to odbiorca, inny niż konsument, na rzecz którego agent rozliczeniowy świadczy usługę płatniczą.*

Najważniejszym obowiązkiem akceptanta jest obowiązek przyjęcia płatności kartą płatniczą. Ustawodawca określił następujące przypadki, w których akceptant może odmówić przyjęcia zapłaty:

- 1) upływ terminu, do którego jest możliwe korzystanie z instrumentu płatniczego – czyli w uproszczeniu upływ jego ważności;
- 2) zablokowanie instrumentu płatniczego – w wyniku działań podjętych przez dostawcę instrumentu na wniosek posiadacza, którego skutkiem jest zablokowanie możliwości dokonywania transakcji przy użyciu tego instrumentu;

- 3) niezgodność podpisu osoby upoważnionej do używania instrumentu płatniczego na instrumencie płatniczym identyfikującym taką osobę z podpisem na dokumencie obciążeniowym;
- 4) odmowa okazania dokumentu stwierdzającego tożsamość osoby korzystającej z karty płatniczej identyfikującej osobę upoważnioną do jej używania;
- 5) stwierdzenie posługiwania się instrumentem płatniczym przez osobę nieuprawnioną;
- 6) brak możliwości dokonania akceptacji transakcji płatniczej, która wynikać może np. z problemów technicznych terminala lub systemów informatycznych, które uniemożliwiają uzyskanie akceptacji lub z tego, że dostawca nie zgodził się na dokonanie płatności np. z powodu braku wystarczającej ilości środków finansowych na rachunku płatniczym płatnika.

W przypadku uzasadnionych wątpliwości akceptant może żądać od osoby korzystającej z karty płatniczej identyfikującej osobę upoważnioną do jej używania okazania dokumentu stwierdzającego jej tożsamość. Ponadto w przypadkach, o których mowa w pkt 1–3 i 5 powyżej akceptant może zatrzymać instrument płatniczy. Zatrzymanie może również nastąpić w przypadku otrzymania od agenta rozliczeniowego polecenia zatrzymania instrumentu płatniczego. Zarówno akceptant, jak i agent rozliczeniowy są obowiązani do ustalenia i przestrzegania procedur bezpieczeństwa, w szczególności akceptant nie może udostępniać osobom nieuprawnionym danych o użytkowniku i osobie przez niego upoważnionej do używania karty płatniczej, a także jest obowiązany zapobiegać nieprawidłowemu użyciu lub skopiowaniu instrumentu płatniczego.

Istotnym z punktu widzenia konsumentów obowiązkiem nałożonym przez ustawodawcę na akceptanta jest konieczność oznaczenia miejsca, w którym prowadzi działalność, w sposób umożliwiający jednoznaczne ustalenie, przy użyciu jakich instrumentów płatniczych możliwe jest dokonanie transakcji płatniczej w ramach prowadzonej przez niego działalności, w szczególności wskazanie zakresu akceptowanych kart płatniczych (będą to np. często widywane w sklepach i lokalach gastronomicznych naklejki informujące o możliwości dokonania płatności przy użyciu karty płatniczej).

Kolejną kwestią, uregulowaną w ustawie o usługach płatniczych jest postępowanie reklamacyjne. Z przepisów ustawy wynika bowiem jednoznacznie, że agent rozliczeniowy jest obowiązany do rozpatrywania reklamacji dotyczących transakcji płatniczych, których wykonania odmówił wydawca (jest to jego wyłączna kompetencja). W przypadku transakcji płatniczych zainicjowanych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej rozpatrywanie reklamacji nie może trwać dłużej niż 90 dni od dnia jej doręczenia agentowi rozliczeniowemu. Mowa tu oczywiście o dniach kalendarzowych, a nie roboczych.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA WYKONANIE TRANSAKCJI PŁATNICZYCH W UJĘCIU CYWILNOPRAWNYM

Zgodnie z ustawą o usługach płatniczych sposób uregulowania odpowiedzialności w zakresie prawidłowego wykonania transakcji płatniczej ma charakter przepisu szczególnego w stosunku do odpowiedzialności uregulowanej w innych przepisach. Przepisy kodeksu cywilnego będą mieć zastosowanie do odpowiedzialności za prawidłowe wykonanie transakcji płatniczej tylko w takim zakresie, w jakim nie zostały one uregulowane w ustawie o usługach płatniczych.

Przede wszystkim zgodnie z przepisami ustawy o usługach płatniczych zlecenie płatnicze uznaje się za wykonane na rzecz właściwego odbiorcy, jeżeli zostało wykonane zgodnie z informacjami, których obowiązek podania wynika z treści ustawy, a w przypadku wskazania w treści zlecenia płatniczego unikatowego identyfikatora, wówczas gdy zostało wykonane zgodnie z tym unikatowym identyfikatorem bez względu na dostarczone przez użytkownika inne informacje dodatkowe. Należy podkreślić, że przy wykonaniu transakcji płatniczych z wykorzystaniem rachunku bankowego unikatowym identyfikatorem jest numer rachunku bankowego, chyba że strony uzgodnią w umowie ramowej inny unikatowy identyfikator. Może jednak zdarzyć się, że dostawca będzie zwolniony z odpowiedzialności za prawidłowe wykonanie transakcji. Będzie to miało miejsce wówczas, gdy unikatowy identyfikator podany przez użytkownika jest nieprawidłowy. Pomimo tego dostawca płatnika jest jednak obowiązany podjąć działania w celu odzyskania kwoty transakcji płatniczej. Strony mogą jednak zastrzec w umowie, że dostawca w takiej sytuacji ma prawo pobrać od użytkownika opłatę za odzyskanie środków.

Odpowiedzialność dostawcy na podstawie ustawy o usługach płatniczych jest zróżnicowana w zależności od faktu, kto jest inicjatorem zlecenia płatniczego.

W przypadku gdy zlecenie płatnicze jest inicjowane przez płatnika, przyjęta została reguła, że jego dostawca ponosi wobec niego odpowiedzialność za niewykonanie lub nienależyte wykonanie transakcji płatniczej, chyba że udowodni, iż rachunek dostawcy odbiorcy został uznany w terminie zgodnym z zasadą „D+1”, tzn. nie później niż do końca następnego dnia roboczego po otrzymaniu zlecenia, z uwzględnieniem wymienionych w tym przepisie wyjątków. Z kolei w sytuacji, gdy zlecenie płatnicze jest inicjowane przez odbiorcę lub za jego pośrednictwem, to jego dostawca ponosi wobec odbiorcy odpowiedzialność za prawidłowe przekazanie tzn. przekazanie w uzgodnionym między stronami terminie (sposób obliczania terminu dla zleceń płatniczych, o którym była mowa wcześniej).

W przypadku odpowiedzialności dostawcy płatnika jest on zobowiązany do niezwłocznego zwrócenia płatnikowi kwoty niewykonanej lub nienależycie wykonanej transakcji, a w przypadku gdy płatnik korzysta z rachunku płatniczego, do przywrócenia obciążonego rachunku do stanu, jaki miałby miejsce, gdyby nie nastąpiło niewykonanie lub nienależycie wykonanie transakcji, a więc również z odsetkami, których naliczania zgodnie z przepisami o dacie waluty zaniechano, oraz do zwrotu pobranych opłat. Natomiast w przypadku odpowiedzialności dostawcy odbiorcy, który odpowiada za terminowe przekazanie zlecenia płatniczego, jest on zobowiązany do niezwłocznego, ponownego przekazania zlecenia płatniczego dostawcy płatnika i jednoczesnego udostępnienia kwoty transakcji odbiorcy niezwłocznie po uznaniu nią rachunku dostawcy odbiorcy. Bez względu na powyższą odpowiedzialność, w przypadku niewykonanej lub nienależycie wykonanej transakcji płatniczej dostawca, odpowiednio na wniosek płatnika (w przypadku transakcji zainicjowanej przez płatnika) lub odbiorcy (zainicjowanej przez odbiorcę lub za jego pośrednictwem) podejmuje niezwłocznie działania w celu przesłedenia transakcji płatniczej i powiadamia wnioskodawcę (płatnika lub odbiorcę o ich wyniku).

Odpowiedzialność dostawcy określona powyżej nie wyłącza roszczeń użytkownika wynikających z umowy zawartej z dostawcą oraz z przepisów prawa właściwego dla tej umowy.

W sytuacji gdy niewykonanie lub nienależycie wykonanie transakcji płatniczej jest wynikiem działania lub zaniechania dostawcy innego niż dostawca płatnika lub odbiorcy albo innego podmiotu pośredniczącego w wykonaniu transakcji płatniczej, dostawca płatnika lub odbiorcy (ale nie sam użytkownik) może żądać od niego zwrotu kwot zapłaconych zgodnie z zasadami wyżej opisanymi, w granicach przewidzianych w ustawie.

Z niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem transakcji będziemy mieli w szczególności do czynienia w przypadku gdy:

- ➔ zlecenie płatnicze nie zostało w ogóle zrealizowane przez dostawcę usług płatniczych;
- ➔ zlecenie płatnicze zostało zrealizowane w innej wysokości niż wskazana w zleceniu, np. wyższej lub niższej, w tym nieprawidłowo pomniejszonej o koszty zlecenia;
- ➔ zlecenie zostało zrealizowane na rzecz innego podmiotu aniżeli wskazany w unikatowym identyfikatorze;
- ➔ zlecenie nie zostało zrealizowane w obowiązującym terminie.

Warto pamiętać, że odpowiedzialność za niewykonanie lub nienależycie wykonanie transakcji płatniczej może zostać wyłączona w przypadku zaistnienia siły wyższej lub w sytuacji, w której niewykonanie lub nienależycie wykonanie zlecenia płatniczego wynika z innych przepisów, np. ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu.

MIKROPŁATNOŚCI – MNIEJ OBOWIĄZKÓW DLA INSTYTUCJI PŁATNICZYCH

Zarówno PSD, jak i ustawa o usługach płatniczych nie posługują się definicją mikropłatności. Nie oznacza to jednak, że tego rodzaju płatności nie są objęte zakresem stosowania wskazanej ustawy. Do pojęcia mikropłatności oba akty odwołują się w sposób opisowy.

Za **mikropłatność** można uznać:

- (1) indywidualne transakcje płatnicze na kwotę nieprzekraczającą równowartości w walucie polskiej 30 euro,
- (2) płatności przy użyciu instrumentu płatniczego z limitem wydatków w wysokości równowartości w walucie polskiej 150 euro,
- (3) płatności przy użyciu instrumentu płatniczego służącego do przechowywania środków pieniężnych w kwocie nieprzekraczającej w żadnym momencie równowartości w walucie polskiej 150 euro ustalonych przy zastosowaniu kursu średniego ogłaszanego przez NBP obowiązującego w dniu zawarcia umowy.

Należy pamiętać, że ustawa o usługach płatniczych dopuszcza możliwość uzgodnienia pomiędzy instytucją płatniczą, a jej klientem niestosowania niektórych obowiązków informacyjnych wobec użytkownika, jak i niektórych innych obowiązków instytucji płatniczych wobec klienta związanych ze świadczeniem usług płatniczych.

Mając na uwadze obowiązki informacyjne w przypadku mikropłatności:

- 1) dostawca dostarcza płatnikowi jedynie informacje o głównych cechach usługi płatniczej oraz inne podstawowe informacje niezbędne do podjęcia decyzji, w tym o:
 - a) możliwych sposobach korzystania z instrumentu płatniczego,
 - b) zakresie odpowiedzialności ponoszonej za wykonanie usługi przez dostawcę,
 - c) pobieranych opłatach,
 - d) miejscu, w którym można w łatwy sposób uzyskać dostęp do informacji zawieranych w umowie ramowej;
- 2) strony mogą uzgodnić, że przewidziana przez ustawę procedura zmian umowy ramowej nie ma zastosowania;
- 3) strony mogą uzgodnić, że po wykonaniu transakcji płatniczej:
 - a) dostawca udostępnia użytkownikowi jedynie informacje umożliwiające zidentyfikowanie transakcji płatniczej i jej kwoty oraz pobranych opłat, a w przypadku kilku transakcji płat-

niczych tego samego rodzaju i na rzecz tego samego odbiorcy – informacje o całkowitej kwocie tych transakcji płatniczych i opłatach pobranych z ich tytułu,

- b) dostawca nie ma obowiązku udostępniania informacji, o których mowa powyżej, jeżeli instrument płatniczy używany jest anonimowo lub jeżeli z innych względów dostawca nie ma technicznej możliwości ich dostarczenia; dostawca zapewnia jednak płatnikowi możliwość sprawdzenia kwoty przechowywanych środków pieniężnych.

Transakcję płatniczą uważa się za autoryzowaną, jeżeli płatnik wyraził zgodę na jej wykonanie w sposób przewidziany w umowie między płatnikiem a jego dostawcą. Zatem umowa powinna określać szczegółowo sposób autoryzacji transakcji płatniczej przy użyciu indywidualnych zabezpieczeń tego instrumentu (np. kodu PIN). Jest to szczególnie ważne dla dostawcy (instytucji płatniczej) albowiem na nim spoczywa ciężar udowodnienia, że transakcja płatnicza była autoryzowana przez użytkownika lub że została wykonana prawidłowo. Należy też mieć na uwadze, że wykazanie przez dostawcę zarejestrowanego użycia instrumentu płatniczego nie jest wystarczające do udowodnienia, że transakcja płatnicza została przez użytkownika autoryzowana. Dostawca jest obowiązany udowodnić inne okoliczności wskazujące na autoryzację transakcji płatniczej przez płatnika albo okoliczności wskazujące na fakt, że płatnik umyślnie doprowadził do nieautoryzowanej transakcji płatniczej, albo umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa dopuścił się naruszenia obowiązku bezpiecznego przechowywania instrumentu płatniczego. Brak zatem konieczności stosowania indywidualnych zabezpieczeń przez użytkownika skutkować może ponoszeniem odpowiedzialności za nieautoryzowane transakcje płatnicze przez dostawcę (instytucję płatniczą).

W przypadku wystąpienia nieautoryzowanej transakcji płatniczej dostawca usług płatniczych płatnika jest obowiązany niezwłocznie zwrócić płatnikowi kwotę nieautoryzowanej transakcji płatniczej, a w przypadku gdy płatnik korzysta z rachunku płatniczego, przywrócić obciążony rachunek płatniczy do stanu, jaki istniałby, gdyby nie miała miejsca nieautoryzowana transakcja płatnicza. Jednakże płatnik odpowiada za nieautoryzowane transakcje płatnicze do wysokości równoważności w walucie polskiej 150 euro, ustalonej przy zastosowaniu kursu średniego ogłaszanego przez NBP obowiązującego w dniu wykonania transakcji, jeżeli nieautoryzowana transakcja jest skutkiem posłużenia się utraconym przez płatnika albo skradzionym płatnikowi instrumentem płatniczym lub przywłaszczenia instrumentu płatniczego lub jego nieuprawnionego użycia w wyniku naruszenia przez płatnika obowiązku podejmowania niezbędnych środków służących zapobieżeniu naruszeniu indywidualnych zabezpieczeń tego instrumentu. Ponadto płatnik odpowiada za nieautoryzowane transakcje płatnicze w pełnej wysokości, jeżeli doprowadził do nich umyślnie albo w wyniku umyślnego lub będącego skutkiem rażącego niedbalstwa naruszenia wskazanego obowiązku.

W przypadku mikropłatności dostawca i użytkownik mogą uzgodnić, że niektóre z obowiązków nałożonych ustawowo na strony nie będą musiały mieć zastosowania, jeżeli instrument płatniczy nie pozwala na jego zablokowanie lub uniemożliwienie w inny sposób jego dalszego używania.

„W przypadku mikropłatności dostawca i użytkownik mogą uzgodnić, że niektóre z obowiązków nałożonych ustawowo na strony nie będą musiały mieć zastosowania, jeżeli instrument płatniczy nie pozwala na jego zablokowanie lub uniemożliwienie w inny sposób jego dalszego używania.”

Oznaczać to może w praktyce m.in., że:

- użytkownik uprawniony do korzystania z karty płatniczej nie musi być zobowiązany do zgłaszania niezwłocznie dostawcy lub podmiotowi wskazanemu przez dostawcę utraty, kradzieży, przywłaszczenia albo nieuprawnionego użycia instrumentu płatniczego lub nieuprawnionego dostępu do tego instrumentu;
- dostawca wydający instrument płatniczy nie musi być zobowiązany do zapewnienia stałej dostępności odpowiednich środków pozwalających użytkownikowi na dokonanie zgłoszenia o utracie, kradzieży, przywłaszczeniu albo nieuprawnionym użyciu instrumentu płatniczego lub nieuprawnionym dostępie do tego instrumentu;
- dostawca wydający instrument płatniczy nie musi być zobowiązany do zapewnienia procedur pozwalających na udowodnienie dokonania zgłoszenia, o którym mowa powyżej;
- dostawca wydający instrument płatniczy nie musi być zobowiązany do uniemożliwienia korzystania z instrumentu płatniczego po dokonaniu zgłoszenia;
- płatnik może nadal odpowiadać za nieautoryzowane transakcje płatnicze, nawet po dokonaniu stosownego zgłoszenia dostawcy i nawet gdy dostawca nie zapewnia odpowiednich środków umożliwiających dokonanie w każdym czasie takiego zgłoszenia.

„Jeżeli instrument płatniczy jest używany anonimowo lub dostawca z innych przyczyn nieodłącznie związanych z instrumentem płatniczym nie jest w stanie udowodnić, że transakcja była autoryzowana, to wówczas strony mogą uzgodnić niestosowanie niektórych przepisów ustawy o usługach płatniczych.”

Jeżeli instrument płatniczy jest używany anonimowo lub dostawca z innych przyczyn nieodłącznie związanych z instrumentem płatniczym nie jest w stanie udowodnić, że transakcja była autoryzowana, to wówczas strony mogą uzgodnić niestosowanie niektórych przepisów ustawy o usługach płatniczych. Może to wskazywać w praktyce m.in., że:

- ciężar udowodnienia, że transakcja płatnicza była autoryzowana przez użytkownika lub że została wykonana prawidłowo, nie musi już spoczywać na dostawcy tego użytkownika;
- wykazanie przez dostawcę zarejestrowanego użycia instrumentu płatniczego może być wystarczające do udowodnienia, że transakcja płatnicza została przez użytkownika autoryzowana;
- dostawca nie musi być obowiązany udowodnić innych okoliczności wskazujących na autoryzację transakcji płatniczej przez płatnika albo okoliczności wskazujących, że płatnik umyślnie doprowadził do nieautoryzowanej transakcji płatniczej, albo umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa dopuścił się naruszenia obowiązku podjęcia niezbędnych środków służących zapobieżeniu naruszeniu indywidualnych zabezpieczeń tego instrumentu, w szczególności do przechowywania instrumentu płatniczego z zachowaniem należytej staranności oraz do niedostępniania go osobom nieuprawnionym;
- w przypadku wystąpienia nieautoryzowanej transakcji płatniczej dostawca płatnika nie musi być obowiązany niezwłocznie zwrócić płatnikowi kwotę nieautoryzowanej transakcji płatniczej, a w przypadku gdy płatnik korzysta z rachunku płatniczego, przywrócić obciążony rachunek płatniczy do stanu, jaki istniałby, gdyby nie miała miejsca nieautoryzowana transakcja płatnicza;
- płatnik może odpowiadać za nieautoryzowane transakcje płatnicze w pełnej wysokości do czasu zgłoszenia stwierdzenia utraty, kradzieży, przywłaszczenia albo nieuprawnionego użycia

instrumentu płatniczego lub nieuprawnionego dostępu do tego instrumentu, chyba że po dokonaniu zgłoszenia płatnik doprowadził umyślnie do nieautoryzowanej transakcji.

Zatem kwalifikacja określonych płatności jako mikropłatności pozwala pod pewnymi warunkami dostawcy usług płatniczych na rezygnację z niektórych obowiązków względem użytkownika, w szczególności w sytuacjach niewykonania lub niewłaściwego wykonania usługi płatniczej. Warto mieć też na uwadze, że określenie sposobu autoryzacji transakcji płatniczej i określanie indywidualnych zabezpieczeń instrumentu płatniczego nie zostały szczegółowo uregulowane w ustawie. Dostawca usług płatniczych (instytucja płatnicza) przekazuje użytkownikowi informacje dotyczące korzystania z usługi płatniczej obejmujące m.in.:

- ➔ opis najważniejszych cech świadczonej usługi płatniczej;
- ➔ wyszczególnienie informacji, które muszą być dostarczone przez użytkownika, aby zlecenie płatnicze mogło zostać prawidłowo wykonane albo informację, że wystarczające jest podanie unikatowego identyfikatora;
- ➔ określenie sposobu i procedury udzielania zgody na wykonanie transakcji płatniczej oraz wycofywania takiej zgody.

„Kwalifikacja określonych płatności jako mikropłatności pozwala pod pewnymi warunkami dostawcy usług płatniczych na rezygnację z niektórych obowiązków względem użytkownika, w szczególności w sytuacjach niewykonania lub niewłaściwego wykonania usługi płatniczej.”

ZMIANA I ZAKOŃCZENIE UMOWY Z KLIENTEM

Istotną kwestią z punktu widzenia klienta jest zagadnienie zmiany i zakończenia umowy o świadczenie usług płatniczych. Temat ten, aczkolwiek nierozłącznie związany z obowiązkami informacyjnymi w związku z zawartą umową ramową, mającymi zastosowanie w trakcie jej trwania, warto ze względów praktycznych omówić w osobnym rozdziale.

Przede wszystkim pamiętać należy, że zawarcie między dostawcą a użytkownikiem umowy ramowej oznacza powstanie między stronami tej umowy stosunku zobowiązaniowego o charakterze ciągłym. Ze względu na pewność obrotu, dokonywanie zmian w tego typu umowach powinno odbywać się po poinformowaniu użytkownika o proponowanych zmianach. Z tego powodu ustawodawca stwierdził, że w przypadku planowanych zmian w treści umowy ramowej dostawca ma obowiązek poinformować o proponowanych zmianach postanowień umownych nie później niż dwa miesiące przed proponowaną datą ich wejścia w życie. W stosunku do zmian dokonywanych w umowie ramowej również obowiązuje zasada, że informacja o proponowanych zmianach powinna być dostarczona użytkownikowi w postaci papierowej lub na innym trwałym nośniku i sformułowana w przejrzystej i czytelnej formie.

Pozostając przy zagadnieniu zmiany umowy ramowej w trakcie jej trwania, podkreślić należy, że w sytuacji gdy zgodnie z postanowieniami tej umowy, brak sprzeciwu użytkownika wobec proponowanych zmian jest równoznaczny z wyrażeniem na nie zgody, dostawca, informując o zmianach umowy, obowiązany jest poinformować użytkownika, że: 1) jeżeli przed proponowaną datą wejścia w życie zmian użytkownik nie zgłosi dostawcy sprzeciwu wobec tych zmian, uznaje się, że użytkownik wyraził na nie zgodę; 2) użytkownik ma prawo, przed datą proponowanego wejścia w życie zmian, wypowiedzieć umowę ramową ze skutkiem natychmiastowym bez ponoszenia opłat; 3) w przypadku gdy użytkownik zgłosi sprzeciw, ale nie dokona wypowiedzenia umowy ramowej, umowa wygasa z dniem poprzedzającym dzień wejścia w życie proponowanych zmian, bez ponoszenia opłat. Warto jednak pamiętać, że zmiany stóp procentowych lub kursów walutowych mogą być stosowane bez uprzedzenia, pod warunkiem jednak, że zostaną spełnione w tym względzie dodatkowe warunki, a mianowicie są one korzystniejsze dla użytkowników lub przewiduje to umowa ramowa i jednocześnie zmiany te wynikają ze zmian wysokości bazowych stóp procentowych lub referencyjnych kursów walutowych, których zastosowanie przewiduje umowa ramowa. O zmianach stopy procentowej dostawca powinien poinformować użytkownika bez zbędnej zwłoki, chyba że umowa ramowa określa stałą częstotliwość lub sposób dostarczania albo udostępniania informacji o zmianach stopy procentowej. Istotne jest również, że dostawcy nie mogą dyskryminować poszczególnych użytkowników z jakiegokolwiek przyczyny przy wprowadzaniu zmian stóp procentowych lub kursów walutowych stosowanych w transakcjach płatniczych. Takie działanie z punktu widzenia ustawy o świadczeniu usług płatniczych jest niedopuszczalne.

NADZÓR NAD KRAJOWYMI INSTYTUCJAMI PŁATNICZYMI

Wymogi licencyjne, stawiane podmiotom zamierzającym prowadzić działalność w zakresie usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji płatniczej mają na celu przede wszystkim zapewnienie użytkownikom należytej ochrony środków pieniężnych oraz utrzymanie stabilności rynku usług płatniczych. Powyższe cele realizowane są również po uzyskaniu zezwolenia, poprzez objęcie krajowych instytucji płatniczych nadzorem Komisji Nadzoru Finansowego. Organ nadzoru zobowiązany jest bowiem do wykonywania kontroli działalności instytucji płatniczych. Działalność nadzoru koncentruje się m.in. na ocenie spełniania kapitałowych wymogów ostrożnościowych (krajowe instytucje płatnicze muszą w każdym czasie posiadać fundusze własne na określonym ustawowo poziomie) oraz badaniu wymogów dotyczących ochrony środków pieniężnych otrzymanych od użytkowników usług płatniczych na poczet wykonania przyszłych transakcji płatniczych.

Wszystkie podmioty, które uzyskały zezwolenie jako krajowe instytucje płatnicze i które podlegają nadzorowi Komisji Nadzoru Finansowego są zobowiązane do przestrzegania przepisów prawa, przede wszystkim przepisów ustawy o usługach płatniczych. I tak, zgodnie z regulacjami tej ustawy, w związku z działalnością prowadzoną w zakresie usług płatniczych, instytucje płatnicze muszą wypełnić szereg obowiązków. Obowiązki te można podzielić na te, które odnoszą się do użytkowników usług płatniczych oraz na takie, które muszą być realizowane względem organu nadzoru.

Cele nadzoru nad krajowymi instytucjami płatniczymi obejmują:

- zapewnienie bezpieczeństwa finansowego krajowych instytucji płatniczych;
- zapewnienie zgodności działalności krajowych instytucji płatniczych, w tym prowadzonej przez ich agentów i innych przedsiębiorców, za pośrednictwem których krajowa instytucja płatnicza świadczy usługi płatnicze, oraz podmioty wykonujące niektóre czynności operacyjne z przepisami UUP, rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 924/2009 z dnia 16 września 2009 r. w sprawie płatności transgranicznych we Wspólnocie oraz uchylającego rozporządzenie (WE) nr 2560/2001 oraz rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 260/2012 z dnia 14 marca 2012 r. ustanawiającego wymogi techniczne i handlowe w odniesieniu do poleceń przelewu i poleceń zapłaty w euro oraz zmieniającego rozporządzenie (WE) nr 924/2009 oraz zezwoleniem na świadczenie usług w charakterze krajowej instytucji płatniczej.

Nadzór nad krajowymi instytucjami płatniczymi ma **charakter ostrożnościowy**, który polega w szczególności na dokonywaniu oceny sytuacji finansowej krajowej instytucji płatniczej i badaniu jakości systemu zarządzania krajową instytucją płatniczą, w tym systemu kontroli wewnętrznej.

W ramach sprawowanego nadzoru KNF może wydawać **rekomendacje** dotyczące dobrych praktyk ostrożnego i stabilnego zarządzania krajowymi instytucjami płatniczymi, mając na uwadze ochronę interesów użytkowników usług płatniczych.

Środki nadzorcze, jakie KNF może stosować wobec krajowych instytucji płatniczych obejmują:

- 1) wezwanie krajowej instytucji płatniczej do przekazania w wyznaczonym terminie wszelkich informacji niezbędnych dla realizacji celów nadzoru;
- 2) żądanie okresowego przekazywania przez krajową instytucję płatniczą określonych danych niezbędnych do oceny sytuacji finansowej krajowej instytucji płatniczej;
- 3) wydawanie krajowej instytucji płatniczej zaleceń w zakresie:
 - a) zapewnienia zgodności działalności krajowej instytucji płatniczej z przepisami ustawy oraz rozporządzenia (WE) nr 924/2009 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 września 2009 r. w sprawie płatności transgranicznych we Wspólnocie oraz uchylającego rozporządzenie (WE) nr 2560/2001,
 - b) zwiększenia funduszy własnych,
 - c) podjęcia środków koniecznych do osiągnięcia i przestrzegania norm ostrożnościowych,
 - d) opracowania i stosowania procedur, które zapewnią utrzymywanie oraz bieżące monitorowanie poziomu funduszy własnych,
 - e) podjęcia środków koniecznych dla zapobieżenia naruszeniom interesów użytkowników;
- 4) nakazanie, aby krajowa instytucja płatnicza wstrzymała wypłaty z zysku lub wstrzymała tworzenie nowych jednostek organizacyjnych do czasu osiągnięcia norm ostrożnościowych wynikających z ustawy o usługach płatniczych;
- 5) nakazanie krajowej instytucji płatniczej opracowania i wykonania planu przywrócenia prawidłowych stosunków finansowych.

Poza tym KNF może wobec krajowej instytucji płatniczej zastosować następujące **sankcje nadzorcze**:

- 1) wystąpić do organu krajowej instytucji płatniczej z wnioskiem o odwołanie osoby zarządzającej bezpośrednio odpowiedzialnej za stwierdzone nieprawidłowości;
- 2) zawiesić w czynnościach osobę zarządzającą, o której mowa w pkt 1, do czasu podjęcia uchwały w sprawie wniosku o jej odwołanie przez organy krajowej instytucji płatniczej na najbliższym posiedzeniu; zawieszenie w czynnościach polega na wyłączeniu z podejmowania decyzji za krajową instytucję płatniczą w zakresie jej praw i obowiązków majątkowych;
- 3) ograniczyć zakres działalności krajowej instytucji płatniczej lub jej jednostek organizacyjnych;
- 4) nałożyć na osobę zarządzającą bezpośrednio odpowiedzialną za stwierdzone nieprawidłowości karę pieniężną do wysokości trzykrotnego miesięcznego wynagrodzenia brutto tej osoby, wyliczonego na podstawie średniego wynagrodzenia brutto za ostatnie 3 miesiące przed nałożeniem kary;
- 5) nałożyć na krajową instytucję płatniczą karę pieniężną w wysokości do 1 000 000 zł;
- 6) cofnąć zezwolenie na świadczenie usług płatniczych.

W związku ze sprawowanym przez KNF nadzorem nad krajowymi instytucjami płatniczymi, KNF może przeprowadzać **kontrolę działalności i sytuacji finansowej krajowej instytucji płatniczej**. W ramach tej kontroli, KNF może przeprowadzać także ocenę działalności i sytuacji finansowej

agenta, za pośrednictwem którego instytucja płatnicza świadczy usługi płatnicze, lub podmiotu wykonującego czynności operacyjne. Jeżeli kontrola ta nie pozwala na dokonanie wszystkich ustaleń niezbędnych do oceny działalności lub sytuacji finansowej agenta lub podmiotu wykonującego czynności operacyjne, czynności kontrolne mogą być prowadzone bezpośrednio wobec agenta lub podmiotu wykonującego czynności operacyjne.

Czynności kontrolne są wykonywane przez pracowników Urzędu KNF po okazaniu legitymacji służbowej oraz doręczeniu upoważnienia wydanego przez Przewodniczącego KNF lub upoważnioną przez niego osobę. Pracownicy przeprowadzający kontrolę, w zakresie ustalonym w upoważnieniu, mają prawo do:

- 1) wstępu do pomieszczeń kontrolowanego podmiotu;
- 2) swobodnego dostępu do oddzielnego pomieszczenia biurowego i środków łączności;
- 3) wglądu do dokumentów kontrolowanego podmiotu oraz żądania sporządzenia kopii, odpisów i wyciągów z tych dokumentów;
- 4) wglądu do danych zawartych w systemie informatycznym kontrolowanego podmiotu oraz żądania sporządzenia kopii lub wyciągów z tych danych, w tym w postaci dokumentów elektronicznych.

Należy zwrócić uwagę, że do kontroli działalności gospodarczej przedsiębiorcy stosuje się przepisy rozdziału 5 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej¹⁶.

KNF ma także uprawnienie do przeprowadzenia kontroli krajowej instytucji płatniczej prowadzącej działalność w formie oddziału lub za pośrednictwem agenta na terytorium państwa członkowskiego, przy czym każdorazowo powinna zgłosić właściwemu organowi nadzorcemu goszczącego państwa członkowskiego zamiar przeprowadzenia kontroli w pomieszczeniach kontrolowanego podmiotu znajdujących się na terytorium goszczącego państwa członkowskiego. Jednakże KNF może przekazać właściwym organom nadzorczym goszczącego państwa członkowskiego zadanie przeprowadzania takiej kontroli. Takie same zasady mogą być stosowane także wobec oddziałów i agentów unijnych instytucji płatniczych.

W przypadku gdy unijna instytucja płatnicza lub jej agent, prowadząc działalność na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, narusza przepisy prawa polskiego, KNF:

- 1) wzywa, w formie pisemnej, tę instytucję do przestrzegania przepisów prawa polskiego i wyznacza jej termin usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości;
- 2) po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego w wezwaniu, o którym mowa w pkt 1, zawiadamia właściwe organy nadzorcze macierzystego państwa członkowskiego o stwierdzonych nieprawidłowościach.

Jeżeli naruszenie przepisów prawa polskiego dotyczy przepisów działu II i III ustawy o usługach płatniczych, po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego w wezwaniu, o którym mowa powyżej, KNF może wystąpić do organu unijnej instytucji płatniczej z wnioskiem o odwołanie oso-

¹⁶ Tekst jednolity – Dz. U. z 2013 r. poz. 672.

by zarządzającej bezpośrednio odpowiedzialnej za stwierdzone nieprawidłowości lub ograniczyć zakres działalności krajowej instytucji płatniczej lub jej jednostek organizacyjnych.

W celu wykonania zadań wynikających z ustawy o usługach płatniczych KNF współpracuje z właściwymi organami nadzorczymi oraz z innymi władzami lub organami, a w szczególności z Europejskim Bankiem Centralnym, NBP i bankami centralnymi innych państw członkowskich oraz organami publicznymi innych państw członkowskich odpowiedzialnymi za nadzór nad systemami płatności, a także z właściwymi organami państwa goszczącego. KNF może zawierać z właściwymi organami nadzorczymi porozumienia o współdziałaniu w zakresie nadzoru. W ramach współpracy, KNF przekazuje właściwemu organowi nadzorczemu goszczącego państwa członkowskiego, na żądanie lub z własnej inicjatywy, informacje niezbędne do celów współpracy, w szczególności w przypadkach stwierdzenia lub podejrzenia naruszenia prawa przez agenta, oddział lub podmiot wykonujący czynności operacyjne.

KNF jest także uprawniona do udzielania informacji uzyskanych w związku z wykonywaniem zadań wynikających z ustawy o usługach płatniczych właściwym organom nadzorczym, w przypadkach określonych w art. 110 UUP¹⁷, bankom centralnym innych państw członkowskich lub innym instytucjom państw członkowskich wykonującym zadania z zakresu polityki monetarnej oraz innym organom publicznym innych państw członkowskich wykonującym zadania z zakresu nadzoru nad systemami płatności oraz organom i instytucjom Unii Europejskiej właściwym w zakresie spraw związanych z nadzorem nad instytucjami płatniczymi lub innymi dostawcami lub nadzorem nad systemami płatności.

¹⁷ Art. 110 UUP – KNF przekazuje właściwemu organowi nadzorczemu goszczącego państwa członkowskiego, na żądanie lub z własnej inicjatywy, informacje niezbędne do celów współpracy, o której mowa w art. 109 UUP, w szczególności w przypadkach stwierdzenia lub podejrzenia naruszenia prawa przez agenta, oddział lub podmiot wykonujący czynności operacyjne na podstawie umowy, o której mowa w art. 86 ust. 1 UUP.

O PŁATY ZA NADZÓR

Krajowe instytucje płatnicze są obowiązane do wnoszenia wpłat na pokrycie kosztów nadzoru.

Wpłaty są wnoszone w wysokości stanowiącej ilo- czyn całkowitej kwoty transakcji płatniczych wyko- nanych przez krajową instytucję płatniczą, w tym także przez jej agentów, i stawki nieprzekraczającej

0,075%, przy czym do transakcji płatniczych instytucji płatniczych świadczących usługę płatni- czą, o której mowa w art. 3 ust. 1 pkt 6 ustawy o usługach płatniczych, albo usługę płatniczą, o której mowa w art. 3 ust. 1 pkt 7 ustawy o usługach płatniczych, stosuje się stawkę nieprzeka- rzającą 0,05%. Natomiast do działalności polegającej na świadczeniu usług płatniczych, o której mowa w art. 3 ust. 1 pkt 4 i 5 ustawy o usługach płatniczych, stosuje się stawkę nieprzekracza- jącą 0,0025% w odniesieniu do tej usługi.

Należy zwrócić uwagę, iż do całkowitej kwoty transakcji płatniczych będącej podstawą wyliczenia kosztów nadzoru nie wlicza się transakcji płatniczych krajowej instytucji płatniczej wykonywa- nych w realizacji czynności wyłączonych na podstawie art. 6 ustawy o usługach płatniczych, bez względu, czy wyłączenie zależne jest od świadczenia innych usług. Należności z tytułu wpłat na pokrycie kosztów nadzoru podlegają egzekucji w trybie przepisów ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji¹⁸.

Krajowe instytucje płatnicze są obowiązane wnosić do KNF opłaty od:

- 1) **wydania** oraz **zmiany zezwolenia** na świadczenie usług w charakterze krajowej instytucji płatniczej, w wysokości równowartości w walucie polskiej kwoty **1250 euro**, ustalonej z zastosowaniem kursu średniego ogłaszanego przez NBP, obowiązującego w dniu wydania albo zmiany zezwolenia lub dokonania wpisu do rejestru z wyjątkiem sytuacji, w której zmiana ze- zwolenia polega wyłącznie na ograniczeniu rodzaju usług płatniczych, do których świadczenia jest uprawniona instytucja płatnicza;
- 2) **dokonania wpisu do rejestru** w wysokości równowartości w walucie polskiej kwoty **400 euro**, ustalonej z zastosowaniem kursu średniego ogłaszanego przez NBP, obowiązującego w dniu dokonania wpisu lub zmiany wpisu, z wyłączeniem wpisu związanego z wydaniem lub zmia- ną zezwolenia na świadczenie usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji płatniczej.

Opłaty te są przeznaczane na pokrycie kosztów nadzoru. Suma opłat dokonanych w danym roku przez instytucje płatnicze pomniejsza łączną kwotę należnych od tych instytucji wpłat na pokrycie kosztów nadzoru. Podlegają egzekucji w trybie przepisów ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

¹⁸ Dz. U. z 2005 r. Nr 229, poz. 1954, z późn. zm.

NADZÓR ANALITYCZNY NAD KRAJOWYMI INSTYTUCJAMI PŁATNICZYMI

Nadzór nad krajowymi instytucjami płatniczymi sprawowany jest przez Komisję Nadzoru Finansowego na podstawie ustawy z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym oraz ustawy o usługach płatniczych. Jak wskazano wcześniej, nadzór nad instytucjami płatniczymi ma charakter ostrożnościowy. Oznacza to, że KNF nadzoruje kondycję finansową podmiotów w celu zapewnienia ochrony środków powierzonych instytucji przez klientów. Ponadto KNF dba o zgodność działania instytucji (w tym ich agentów oraz podmiotów wykonujących niektóre czynności operacyjne) z przepisami ustawy oraz o zapewnienie ochrony interesów użytkowników.

Działania analityczne UKNF wobec KIP, zaczynają się jeszcze przed wydaniem zezwolenia na prowadzenie działalności w charakterze krajowej instytucji płatniczej. Jednym z obowiązków, jak już wcześniej wspomniano, na jakie nakłada podmioty ubiegające się o powyższą licencję art. 61 ustawy jest wymóg posiadania planu finansowego oraz programu działalności na okres co najmniej pierwszych trzech lat działalności, których szczegóły opisane zostały w Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 13 marca 2012 r. w sprawie szczegółowego zakresu informacji oraz rodzaju i formy dokumentów dołączanych do wniosku o wydanie zezwolenia na prowadzenie działalności w charakterze krajowej instytucji płatniczej. Należy zwrócić uwagę, że już na etapie rozpatrywania wniosków Urząd Komisji Nadzoru Finansowego (dalej UKNF, Urząd) sprawdza założenia planu finansowego oraz programu działalności. Dokonuje analizy dotyczącej bilansu spółki, planowanych przychodów (charakterystyka docelowej grupy klientów, strategia kształtowania cen), wydatków, zakładanych zysków czy wartości funduszy własnych. Działanie to ma na celu weryfikację, czy założone przez spółkę cele są realistyczne i czy bezpieczeństwo środków powierzonych przez klientów może być zagrożone.

Nadzór analityczny sprawowany przez KNF nad krajowymi instytucjami płatniczymi podzielić można na trzy zasadnicze obszary:

- kapitał założycielski i fundusze własne KIP;
- kwartalne i dodatkowe roczne sprawozdania statystyczne i finansowe;
- inne obowiązki wobec KNF.

KAPITAŁ ZAŁOŻYCIELSKI I FUNDUSZE WŁASNE KIP

Jednym z podstawowych wymogów, jakie spełnić musi instytucja płatnicza w celu uzyskania zezwolenia na świadczenie usług płatniczych jest wymóg posiadania odpowiedniego kapitału założycielskiego, który został dokładnie opisany w rozdziale dotyczącym procesu licencyjnego KIP.

Kwota kapitału założycielskiego nie powinna być mniejsza niż ustawowe minimum, tj. nie powinna być mniejsza od wyższej z dwóch kwot:

- a) wartości kapitału założycielskiego;
- b) kwoty obliczonej zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 22 listopada 2011 r. w sprawie metody obliczania kwoty, o której mowa w art. 76 ust. 4 pkt 2 ustawy o usługach płatniczych (dalej „Rozporządzenie”).

JAK OBLICZYĆ KWOTĘ, O KTÓREJ MOWA W ROZPORZĄDZENIU?

Jest ona obliczana na podstawie wartości transakcji wykonanych w ostatnim roku obrotowym. Kwotę stanowiącą 1/12 wartości transakcji w ostatnim roku obrotowym przemnaża się zależnie od jej wielkości przez:

- ➔ 4% dla wartości do 5 mln euro;
- ➔ 2,5% dla wielkości płatności w przedziale powyżej 5 mln euro do 10 mln euro;
- ➔ 1% dla wielkości płatności w przedziale powyżej 10 mln euro do 100 mln euro;
- ➔ 0,5% dla wielkości płatności w przedziale powyżej 100 mln euro do 250 mln euro;
- ➔ 0,25% części wielkości płatności powyżej 250 mln euro.

Tak otrzymana kwota, nie musi być jeszcze ustawowym minimum. Otrzymany wynik należy przemnożyć przez współczynnik k , który wynosi odpowiednio:

- ➔ 0,5 – w wypadku, gdy instytucja płatnicza świadczy jedynie usługę, o której mowa w art. 3 ust. 1 pkt 6 UUP;
- ➔ 0,8 – w wypadku, gdy świadczy usługę, o której mowa w art. 3 ust. 1 pkt 7 UUP;
- ➔ 1 – w wypadku, gdy instytucja płatnicza świadczy kilka usług płatniczych.

Przykład.

Instytucja płatnicza specjalizująca się w przekazach pieniężnych (ma pozwolenie wyłączone na świadczenie danej usługi). W ostatnim roku obrotowym (dla uproszczenia założymy, że rok obrotowy pokrywa się z rokiem kalendarzowym) firma ta wykonała usługi płatnicze na kwotę równą dokładnie 20 mld złotych. Jaka powinna być minimalna określona prawem wysokość funduszy własnych tej KIP?

Ponieważ zgodnie z danymi NBP średni kurs EUR/PLN na ostatni dzień roboczy 2012 r. wyniósł 4,0882 to wartość transakcji wyrażona w EUR wyniesie $20 \text{ mld } 4,0882 = 4.892.128.565,138692$ [EUR]. Obliczając średnią miesięczną wartość transakcji należy podzielić otrzymany wynik na 12, przez co otrzymamy 407,67738043 mln euro.

- ➔ 4% z 5 mln EUR wynosi 200 tys. euro;
- ➔ 2,5% z kolejnych 5 mln euro (10 mln euro – 5 mln euro = 5 mln euro) wynosi 125 tys. euro;
- ➔ 1% z kolejnych 90 mln euro wyniesie 900 tys. euro;
- ➔ 0,5% z następnych 150 mln euro wyniesie 750 tys. euro;
- ➔ 0,25% z ostatnich 157,67738043 mln euro równa się 394.193,45 euro.

Łącznie daje to 2.369.193,45 euro czyli 9.685.736,67 zł. Mnożąc to przez współczynnik korygujący k , który w tym wypadku wynosi 0,5 (przekaz pieniędzy) otrzymujemy wynik równy 4.842.868,33 zł. W związku z tym, że jest to kwota wyższa niż minimalny kapitał założycielski instytucji wynoszący w tym przypadku 20.000 euro, to zgodnie z prawem spółka powinna dysponować co najmniej funduszami własnymi wynoszącymi prawie 5 mln zł.

W powyższych obliczeniach założyliśmy, że KIP nie udziela kredytów płatniczych. Pod tym pojęciem rozumiemy pożyczki służące wykonywaniu transakcji płatniczych, które mają dwie charakterystyczne cechy:

- ➔ nie mogą być udzielane na okres dłuższy niż 12 miesięcy;
- ➔ nie są udzielane ze środków otrzymanych lub przechowywanych w celu wykonywania usługi płatniczej.

„Instytucja udzielająca kredytów płatniczych powinna posiadać fundusze własne większe o co najmniej 5% wartości udzielonych kredytów w ostatnim roku obrotowym.”

utrzymywania funduszy własnych na poziomie wyższym niż ustawowe minimum, jednak nie większym niż 120% wymogu kapitałowego. Z drugiej jednak strony, możliwe jest też działanie podmiotu o funduszach własnych niższych niż przewiduje ustawa, jednak nie mniejszych niż 80% wymogu, o ile Komisja Nadzoru Finansowego wyrazi na to zgodę.

„Jednym z głównych narzędzi, przez które sprawowany jest nadzór nad dostawcami usług płatniczych są kwartalne i dodatkowe roczne sprawozdania statystyczne i finansowe KIP.”

mowa w art. 83 UUP, a których szczegółowy zakres, formę, sposób sporządzania oraz terminy przekazywania KNF reguluje Rozporządzenie Ministra Finansów¹⁹. Niniejsze sprawozdania przesyłane są do Urzędu za pomocą systemu teleinformatycznego, udostępnionego nieodpłatnie przez KNF, w terminach:

- ➔ do 20ego dnia miesiąca następującego po końcu kwartału, za które sporządzane jest sprawozdanie kwartalne;
- ➔ do 20 dni od dnia zatwierdzenia przez biegłego rewidenta sprawozdania finansowego za rok, za który sporządzane jest dodatkowe roczne sprawozdanie statystyczne i finansowe KIP.

Należy pamiętać, że instytucja udzielająca kredytów płatniczych powinna posiadać fundusze własne większe o co najmniej 5% wartości udzielonych kredytów w ostatnim roku obrotowym od minimum przedstawionego powyżej.

Ponadto KNF może zobowiązać podmiot do Zasadniczym pytaniem jest w jaki sposób KNF może ocenić, czy KIP dysponuje dostatecznymi środkami przeznaczonymi na fundusze własne. Jednym z głównych narzędzi, przez które sprawowany jest nadzór nad dostawcami usług płatniczych są kwartalne i dodatkowe roczne sprawozdania statystyczne i finansowe KIP, o których

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 24 lipca 2012 r. w sprawie kwartalnych i dodatkowych rocznych sprawozdań finansowych i statystycznych krajowej instytucji płatniczej.

Instrukcja obsługi systemu sprawozdawczego oraz procedura dostępu do niego zostaje dostarczona podmiotom nadzorowanym po uzyskaniu zezwolenia na świadczenie usług płatniczych w charakterze krajowej instytucji płatniczej, dlatego też nie zostanie ona dokładnie tutaj przedstawiona.

Strukturę poszczególnych sprawozdań przedstawia poniższa tabela:

Sprawozdanie kwartalne	Sprawozdanie roczne
<ul style="list-style-type: none"> ☞ składa się z czterech tabel: <ul style="list-style-type: none"> ◆ dotyczącej posiadanych płynnych środków finansowych takich jak: środki pieniężne w kasie i na rachunku bieżącym nostro, należności od podmiotów o niskiej wadze ryzyka wg metody standardowej i z terminem płatności do 7 dni, instrumentów dłużnych możliwych do spieniężenia w ciągu 7 dni, czy papierów wartościowych akceptowanych jako zabezpieczenie przez Narodowy Bank Polski. Dane należy zaprezentować według stanu <i>na koniec okresu sprawozdawczego</i>; ◆ dotyczącej udzielenia ewentualnych kredytów płatniczych w podziale na waluty oraz terminy, na jakie kredyty te zostały udzielone; ◆ dotyczącej wartości i liczby transakcji płatniczych wykonanych w okresie sprawozdawczym oraz pobranych z tego tytułu prowizji (również w podziale na waluty); ◆ dotyczącej funduszy własnych instytucji płatniczej na koniec okresu sprawozdawczego w podziale na ich części składowe oraz pomniejszenia. 	<ul style="list-style-type: none"> ☞ poza tabelami, które występują w sprawozdaniu kwartalnym zawiera dodatkowo dwie tabele: <ul style="list-style-type: none"> ◆ jedna dotyczy wartości i liczby transakcji płatniczych w podziale na ich rodzaje (wymienione w art. 3 ust. 1 UUP); ◆ druga dotyczy ewentualnej dodatkowej działalności gospodarczej, jaką wykonuje podmiot poza świadczeniem usług płatniczych z uwzględnieniem przychodów, kosztów czy też struktury walutowej.

W przypadku instytucji płatniczych, które dopiero rozpoczynają działalność, pierwsze kwartalne i roczne sprawozdanie wypełniane jest od dnia wydania zezwolenia do końca danego okresu sprawozdawczego.

Minister Finansów w niniejszym Rozporządzeniu poza walutą polską wyróżnia dodatkowo trzy waluty: euro, frank szwajcarski oraz dolar. Transakcje w innych walutach zalicza się do kategorii pozostałe waluty. Kwoty występujące w sprawozdaniach należy podawać z dokładnością do pełnych złotych a wartości procentowe z dokładnością do setnych części procenta.

„W przypadku instytucji płatniczych, które dopiero rozpoczynają działalność, pierwsze kwartalne i roczne sprawozdanie wypełniane jest od dnia wydania zezwolenia do końca danego okresu sprawozdawczego.”

Sprawozdania, o których była mowa są głównym narzędziem służącym ocenie sytuacji finansowej nadzorowanych przez KNF podmiotów. Nie oznacza to jednak, że ustawodawca nie wyposażył KNF w dodatkowe instrumenty pozwalające na sprawowanie efektywniejszego nadzoru nad instytucjami.

ZAUDYTOWANE SPRAWOZDANIA FINANSOWE

Dodatkowe informacje o sytuacji w spółce Komisja Nadzoru Finansowego czerpie ze sporządzonych zgodnie z ustawą o rachunkowości rocznych sprawozdań finansowych, a także rocznych skonsolidowanych sprawozdań finansowych, jeżeli istnieje obowiązek ich sporządzenia. Sprawozdania przekazane być powinny łącznie z raportem z badania sprawozdania i opinią podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych oraz odpisem uchwały albo postanowienia organu zatwierdzającego o zatwierdzeniu sprawozdania finansowego. Termin, w jakim podmiot nadzorowany zobowiązany jest do dostarczenia niniejszych sprawozdań wynosi 15 dni od dnia zatwierdzenia odpowiednio rocznego sprawozdania finansowego przez organ zatwierdzający jednostki i rocznego skonsolidowanego sprawozdania finansowego przez organ zatwierdzający jednostki dominującej.

INFORMACJE O WYDAWANIU PIENIĄDZA ELEKTRONICZNEGO

Związana z nowelizacją UUP, która weszła w życie dnia 7 października 2013 r., możliwość rozszerzenia zakresu świadczonych usług o wydawanie w ograniczonym zakresie pieniądza elektronicznego (średnia miesięczna wartość wydanego pieniądza w obiegu nie może być większa niż 5.000.000 euro wg średniego kursu NBP na ostatni dzień poprzedzającego miesiąca) wiąże się z dodatkowymi obowiązkami podmiotów aktywnych na tym polu. Poza zgłoszeniem zamiaru rozpoczęcia takiej działalności wraz z przesłaniem zaktualizowanych: planu finansowego i programu działalności należy również przekazać informację o:

- średniej wartości pieniądza elektronicznego w obiegu w danym miesiącu do 15 dnia miesiąca, na który jest ustalana;
- całkowitej wartości pieniądza elektronicznego pozostającego w obiegu, wydanego przez tę instytucję, według stanu na dzień 31 grudnia każdego roku kalendarzowego – w terminie do dnia 31 stycznia roku następnego.

KORZYSTANIE Z USŁUG AGENTÓW

W wypadku świadczenia usług płatniczych lub wydawania pieniądza elektronicznego przez agentów bądź powierzenia istotnych czynności operacyjnych innym podmiotom KNF może:

- zażądać przedstawienia kopii zawartej między stronami umowy;
- zażądać złożenia wyjaśnień dotyczących nawiązanej współpracy;
- zażądać przedstawienia dokumentów określających status przedsiębiorcy, z którym instytucja nawiązała współpracę, a w wypadku powierzenia istotnych czynności operacyjnych również dokumentów wskazujące, że nie wpłynie ona w negatywny sposób na jakość oraz bezpieczeństwo świadczonych usług oraz sprawowanie nadzoru nad KIP przez KNF;
- nakazać w drodze decyzji, rozwiązanie bądź zmianę zawartej umowy w wypadku gdy jej dalsze wykonanie grozi ostrożnemu i stabilnemu zarządzaniu krajową instytucją płatniczą bądź przedsiębiorca stracił wymagane uprawnienia do świadczenia czynności określonych w umowie.

NAKLADANIE KAR

W wypadku, gdy nadzór stwierdzi, że krajowa instytucja płatnicza nie wykonuje bądź wykonuje w nieprawidłowy sposób przedstawione powyżej obowiązki może nałożyć karę zarówno na KIP, jak i osobę nią zarządzającą. Nakładana kara zależy od rodzaju i wagi naruszenia, rozmiaru działalności i sytuacji finansowej danej instytucji płatniczej. Wachlarz dopuszczalnych kar jest szeroki i rozciąga się od wystąpienia do KIP z wnioskiem o odwołanie osoby odpowiedzialnej za stwierdzone uchybienia, do nałożenia kary w wysokości do 1 mln zł i odebraniu licencji.

SŁOWNICZEK POJĘĆ

agent rozliczeniowy – dostawca prowadzący działalność w zakresie świadczenia usługi płatniczej acquiringu;

akceptant – odbiorca inny niż konsument, na rzecz którego agent rozliczeniowy świadczy usługę płatniczą;

data waluty – moment w czasie, od którego lub do którego dostawca nalicza odsetki od środków pieniężnych, którymi obciążono lub uznano rachunek płatniczy;

dzień roboczy – dzień roboczy odpowiednio dostawcy płatnika lub dostawcy odbiorcy;

dostawca – podmiot uprawniony do prowadzenia działalności w zakresie świadczenia usług płatniczych;

hybrydowa instytucja płatnicza – instytucja płatnicza wykonująca oprócz usług płatniczych, wydawania pieniędzy elektronicznego, prowadzenia systemów płatności, udzielania kredytu płatniczego lub świadczenia usług dodatkowych ściśle powiązane ze świadczeniem usług płatniczych (takie jak: usługi wymiany walut, usługi bezpiecznego przechowywania środków pieniężnych przekazanych w celu wykonania transakcji płatniczej, usługi przechowywania i przetwarzania danych), inną działalność gospodarczą;

instrument płatniczy – zindywidualizowane urządzenie lub uzgodniony przez użytkownika i dostawcę zbiór procedur, wykorzystywane przez użytkownika do złożenia zlecenia płatniczego;

instytucje obowiązane – instytucje obowiązane w rozumieniu ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu (m.in. oddziały instytucji kredytowych, instytucje finansowe, oddziały instytucji finansowych niemających siedziby na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, banki krajowe, oddziały banków zagranicznych, krajowe instytucje pieniądza elektronicznego, oddziały unijnych instytucji pieniądza elektronicznego, oddziały zagranicznych instytucji pieniądza elektronicznego, agentów rozliczeniowych, krajowe instytucje płatnicze, biura usług płatniczych, oddziały unijnych instytucji płatniczych oraz działających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej agentów tych podmiotów);

Komisja Nadzoru Finansowego (KNF) – państwowy organ nadzoru, sprawujący nadzór nad sektorem bankowym, rynkiem kapitałowym, ubezpieczeniowym i emerytalnym, nad instytucjami płatniczymi i biurami usług płatniczych oraz (od października 2012 r.) nad spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi i Krajową Spółdzielczą Kasą Oszczędnościowo-Kredytową; celem nadzoru nad rynkiem finansowym jest zapewnienie prawidłowego funkcjonowania tego rynku, jego stabilności, bezpieczeństwa oraz przejrzystości, zaufania do rynku finansowego, a także zapewnienie ochrony interesów uczestników tego rynku;

krajowa instytucja płatnicza – osoba prawna, która uzyskała zezwolenie KNF na prowadzenie działalności w charakterze instytucji płatniczej;

odbiorca – osoba fizyczna, osoba prawna oraz jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną, będąca odbiorcą środków pieniężnych stanowiących przedmiot transakcji płatniczej;

płatnik – osoba fizyczna, osoba prawna oraz jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną, składająca zlecenie płatnicze;

pojedyncza transakcja płatnicza – transakcja płatnicza nieobjęta umową ramową;

przekaz pieniężny – oznacza usługę płatniczą świadczoną bez pośrednictwa rachunku płatniczego prowadzonego dla płatnika, polegającą na transferze do odbiorcy lub do innego dostawcy przyjmującego środki pieniężne dla odbiorcy środków pieniężnych otrzymanych od płatnika lub polegającą na przyjęciu środków pieniężnych dla odbiorcy i ich udostępnieniu odbiorcy;

rachunek płatniczy – rachunek prowadzony dla jednego lub większej liczby użytkowników służący do wykonywania transakcji płatniczych, przy czym przez rachunek płatniczy rozumie się także rachunek bankowy oraz rachunek członka spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej, jeżeli rachunki te służą do wykonywania transakcji płatniczych;

transakcja płatnicza – zainicjowana przez płatnika lub odbiorcę wpłata, transfer lub wypłata środków pieniężnych;

trwały nośnik informacji – nośnik umożliwiający użytkownikowi przechowywanie adresowanych do niego informacji w sposób umożliwiający dostęp do nich przez okres odpowiedni do celów sporządzenia tych informacji i pozwalający na odtworzenie przechowywanych informacji w niezmienionej postaci;

umowa ramowa – umowa o usługę płatniczą regulująca wykonywanie indywidualnych transakcji płatniczych, która może zawierać postanowienia w zakresie prowadzenia rachunku płatniczego;

unikatowy identyfikator – kombinacja liter, liczb lub symboli określona przez dostawcę dla użytkownika, która jest dostarczana przez jednego użytkownika w celu jednoznacznego zidentyfikowania drugiego biorącego udział w danej transakcji płatniczej użytkownika lub jego rachunku płatniczego;

użytkownik – osoba fizyczna, osoba prawna oraz jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną, korzystająca z usług płatniczych w charakterze płatnika lub odbiorcy;

ustawa o usługach płatniczych – ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz.U. Nr 199, poz. 1175 z późn. zm.); podstawowy akt regulujący działalność dostawców usług płatniczych;

ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu – ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz.U. z 2010, Nr 46, poz. 276 z późn. zm.); akt regulujący działalność dostawców usług płatniczych w zakresie wypełniania przez biura usług płatniczych obowiązków mających na celu zapobieganie procederom prania pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu;

zlecenie płatnicze – oświadczenie płatnika lub odbiorcy skierowane do jego dostawcy zawierające polecenie wykonania transakcji płatniczej.

Komisja Nadzoru Finansowego
Pl. Powstańców Warszawy 1
Skr. poczt. nr 419, 00-950 Warszawa 1
Tel. (+48) 22 262 50 00
Fax (+48) 22 262 51 11
knf@knf.gov.pl
www.knf.gov.pl

ISBN 978-83-63380-27-4